

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 25 maja 2023 r.

Poz. 5500

UCHWAŁA NR LXIV/573/2023 RADY MIEJSKIEJ GMINY KOSTRZYN

z dnia 11 maja 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kostrzyn na lata 2023-2026

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. poz. 40) oraz art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 840), Rada Miejska Gminy Kostrzyn uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kostrzyn na lata 2023-2026, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Kostrzyn.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn
(-) Grzegorz Banaszak

Załącznik
DO UCHWAŁY NR LXIV/573/2023
Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn
z dnia 11 maja 2023 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI GMINY KOSTRZYN
NA LATA 2023 - 2026**

Kostrzyn 2023

Spis treści

1. Wstęp.....	5
2. Podstawy prawne opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	8
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	11
3.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie krajowy.....	11
3.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.....	11
3.2. Relacje <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami</i> z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	13
3.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030.....	13
3.2.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.....	14
3.2.3. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024.....	15
3.3. Relacje <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami</i> z opracowaniami wykonanymi na poziomie powiatu.....	17
3.3.1. Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2016-2019.....	17
3.3.2 Strategia rozwoju powiatu poznańskiego do roku 2030.....	19
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	23
4.1 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	23
4.1.1 Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.....	23
4.1.2 Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	24
4.1.3 Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Sportu, Rekreacji i Turystyki w Gminie Kostrzyn 2018-2024.....	33
4.1.4 Uwarunkowania wynikające z planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	34
5. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	35
5.1 Charakterystyka gminy.....	35
5.2 Zarys historyczny gminy.....	37
5.3 Krajobraz kulturowy.....	40
5.4 Zabytki wpisane do rejestru zabytków.....	41
5.5 Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków.....	43
5.6 Zabytki ruchome.....	57
5.7 Parki i założenia dworsko-parkowe (wg wykazu Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu):.....	58

5.8. Cmentarze (wg wykazu Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu):.....	59
6. Zabytki archeologiczne.	59
6.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy.....	59
6.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.....	60
6.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków.	60
7. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	66
7.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego... ..	66
7.2. Obszary największego zagrożenia dla zabytków nieruchomych.	75
7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.	78
7.3.1. Pomniki przyrody.....	79
7.3.2. NATURA 2000.....	80
7.3.3. Park Krajobrazowy Promno wraz z otuliną.....	82
8. Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	83
9. Kierunki działań dla realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.	83
9.1. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków.	83
9.2. Opracowanie i aktualizacja Planu Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.....	84
9.3. Rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych:	84
9.4. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury sakralnej (krzyże, kapliczki, figury):	85
9.5. Udostępnianie i promocja obiektów o charakterze zabytkowym:	86
9.6. Popularyzacja i edukacja.....	86
9.7. Włączanie zasobów zabytkowych w procesy gospodarcze.	87
9.8. Aktywizacja społeczności lokalnych dla celów związanych z opieką nad zabytkami.	87
9.9. Określenie zasobów zabytków obszarów, nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów (głównie dotyczy to parków i stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej).....	88
9.10. Zapisy w aktach prawa miejscowego dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.....	88
10. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami</i>	89
10.1. Gminna ewidencja zabytków:	89
10.2. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury sakralnej:	89

10.3. Rewitalizacja obiektów zabytkowych.....	89
10.4. Udostępnianie i promocja zabytków:.....	90
10.5. Popularyzacja i edukacja:.....	91
10.6. Włączanie zabytków w procesy gospodarcze:.....	91
10.7. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz ochrony zabytków:.....	91
10.8. Opracowanie i aktualizacja Planu Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.....	91
11. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami określone przez gminę:	91
12. Monitoring działania <i>Gminnego programu opieki nad zabytkami</i> – forma organizacyjno-institutionalna określona przez gminę.	92
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami</i> określone przez gminę:.....	92

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami to dokument własny samorządu Gminy Kostrzyn, służący do podejmowania planowanych działań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się na terenie gminy. Dokument podlega cyklicznej aktualizacji. Niniejszy Program to aktualizacja i kontynuacja polityki zawartej w dokumencie na lata 2018-2021.

Program sporządzany jest na podstawie rozpoznanego stanu zasobów, diagnozy i oceny stanu istniejącego, z uwzględnieniem aktualnego stanu prawnego oraz obecnych uwarunkowań, a także wniosków z realizacji poprzedniego programu. Podstawą jest też zaktualizowana, zweryfikowana w stosunku do wersji z 2011 roku Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Kostrzyn.

Główną ideą programu jest efektywne zarządzaniem zasobem kulturowym i wykorzystanie środowiska kulturowego dla rozwoju Gminy Kostrzyn, poprawa kondycji i warunków utrzymania oraz funkcjonowania miejskiego zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz uświadomienie mieszkańcom i decydom potrzeb oraz zasad jego ochrony. Program może służyć też określeniu zasad finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w mieście.

Dokument może służyć zarówno władzom gminnym jak też instytucjom, innym podmiotom oraz mieszkańcom zainteresowanym kulturą oraz dziedzictwem kulturowym do podejmowania planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa. Odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która też powinna bezpośrednio odczuwać efekty jego wdrażania. Zasady ochrony zabytków, zgodnie z ustawą, powinny być uwzględniane w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559 ze zm.), zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty to zadanie własne gminy, w szczególności obejmuje ono sprawy ładu przestrzennego, kultury (w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Stosownie do treści art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840), ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Cele te samorząd może realizować poprzez sporządzanie, realizację i monitorowanie programu opieki nad zabytkami.

W przypadku Powiatu Poznańskiego 24 marca 2009 r. zostało podpisane porozumienie między Wojewodą Wielkopolskim a Starostą Poznańskim w sprawie przekazania Powiatowi spraw z zakresu kompetencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego Nr 85 z 6 maja 2009 r., poz. 1212). Część kompetencji z zakresu Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków wykonuje Powiat Poznański, a zadania te w oparciu o upoważnienie realizuje Powiatowy Konserwator Zabytków. Należą do nich:

1) *wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń dotyczących zabytków, określonych w ustawie z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w przepisach odrębnych, a w szczególności:*

- *prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,*
- *sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych i archeologicznych,*
- *sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych prac konserwatorskich, restauratorskich, rewaloryzacyjnych, archeologicznych, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach,*
- *wydawanie decyzji i opinii związanych z prowadzeniem prac konserwatorskich, restauratorskich, budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych lub innych działań przy zabytku, jego otoczeniu lub na obszarach wpisanych do rejestru zabytków,*
- *wydawanie decyzji i opinii związanych z ochroną dziedzictwa archeologicznego i prowadzeniem badań archeologicznych,*
- *wydawanie decyzji i opinii związanych z wycinką drzew i krzewów oraz przeprowadzaniem prac rewaloryzacyjnych zabytkowych zespołów zieleni projektowanej (parki, ogrody, cmentarze, aleje itp.),*
- *opiniowanie projektów decyzji o warunkach zabudowy,*
- *opiniowanie projektów decyzji o lokalizacji celu publicznego,*
- *opiniowanie projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (z wyjątkiem projektów planów obejmujących całą gminę).*

2) *upowszechnianie wiedzy o zabytkach przy współpracy z Wydziałem Promocji,*

- 3) prowadzenie i aktualizowanie podstawowej dokumentacji zabytków,
- 4) prowadzenie dla każdego zabytku zbioru dokumentów zawierającego p.w. kartę ewidencyjną, dokumentację prawną, konserwatorską, historyczną, ikonograficzną i inwentaryzacyjną i in.,
- 5) umieszczaniem na zabytkach nieruchomych odpowiednich znaków lub zapisów,
- 6) wydawaniem decyzji o zabezpieczeniu dobra kultury w formie ustanowienia tymczasowego zajęcia,
- 7) ustanawianiem społecznych opiekunów zabytków,
- 8) wspieraniem na wniosek zainteresowanych gmin, podjętych przez nie inicjatyw tworzenia parków kulturowych,
- 9) wspieraniem na wniosek zainteresowanych stron inicjatyw społecznych w sprawie wystąpienia do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie ustanawiania Pomników Historii,
- 10) współpraca z innymi organami administracji publicznej.

Wyłączono natomiast

- prowadzenie rejestru zabytków na terenie województwa wielkopolskiego,
- wydawanie decyzji o wpisie zabytku do rejestru,
- prowadzenie wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- wydawanie pozwoleń na czasowy wywóz zabytku za granicę oraz zaświadczeń, że wywożone przedmioty nie wymagają pozwolenia na wywóz za granicę,
- wydawanie pozwoleń na sprzedaż, zamianę, darowiznę lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek,
- zabytki ruchome,
- opiniowanie projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gmin oraz z zakresu uzgadniania projektów planów miejscowych obejmujących ten teren całej gminy określonych w art. 11 pkt. 8 lit c. art. 17 pkt. 7 lit c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.¹

¹ www.bip.powiat.poznan.pl/2074,powiatowy-konserwator-zabytkow

Program jest dokumentem wewnętrznym samorządu, nie ma mocy obowiązującego prawa miejscowego, nie wywołuje bezpośrednich skutków prawnych, jednakże może oddziaływać na treść aktów prawnych (np. na ustalenia planów miejscowych) jako przesłanka merytoryczna.

Założona przez Gminę Kostrzyn polityka opieki nad zabytkami przewiduje działania wieloletnie, zatem jedynie niektóre mogą przynieść natychmiastowe skutki. Efekty części działań i przedsięwzięć długofalowych mogą być widoczne dopiero w przyszłości. Istotne jest także budzenie świadomości wagi zagadnień właściwej opieki nad zabytkami.

Program ma na celu (zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840)):

1. uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków dla rozwoju miasta, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych i wzrostowi sum wydatkowanych na opiekę nad nimi;
5. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków;
6. eliminowanie sytuacji konfliktowych;
7. inicjowanie działań edukacyjnych, informacyjnych, propagujących znajomość zabytków i opieki nad nimi;
8. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
9. wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

2. Podstawy prawne opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Realizacja „*Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kostrzyn*” wynika z:

- ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559 ze zm.). W myśl tej ustawy ochrona nad zabytkami i opieka nad nimi należy do zadań własnych gminy (art. 7, pkt 9.);

- ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Określone w niej zostały zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i prac budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków (rozdz. 1, art. 1).

W myśl art. 87, wymienionej ustawy, Burmistrz gminy ma obowiązek sporządzenia na okres 4 lat *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami*, który następnie przyjmuje Rada Gminy po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WWKZ).

W artykule tym ustawodawca określił również podstawowe cele sporządzania tego typu programów.

Zgodnie z przytoczoną ustawą na gminę zostały nałożone obowiązki i uprawnienia.

W myśl art. 4 niniejszej ustawy: „*Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:*

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.”*

Natomiast zgodnie z art. 5: „*Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:*

- 1) *naukowego badania i dokumentowania zabytku;*
- 2) *prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;*
- 3) *zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;*
- 4) *korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;*
- 5) *popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.”*

W dalszych artykułach ustawa mówi, że:

- w celu objęcia ochroną krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów na którym znajdują się zabytki charakterystyczne dla danego regionu,

rada gminy może (art. 16), po zaciągnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, utworzyć na podstawie podjętej uchwały park kulturowy;

- wprowadzenie obowiązku uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, *albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* (art. 18, 19.) oraz koordynacji ich projektów zmian z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20.);

- gminy mają obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4.);

- burmistrz gminy ma obowiązek przyjąć zgłoszenie o znalezieniu przedmiotów co do których istnieje podejrzenie, iż mogą być zabytkami, i powiadomienie o tym fakcie w terminie nie dłuższym niż 3 dni wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, punkt 3, art. 32, ust. 2; art. 33, ust. 1 i 2.);

- do zadań własnych gminy należy sprawowanie opieki nad zabytkami w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i prac budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego (art. 71, ust. 1 i 2.);

- organ stanowiący gminy może udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81, ust. 1.);

- burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami (art. 87, ust. 1.), z którego składa co 2 lata odpowiednie sprawozdanie i przedstawia je Radzie Gminy (art. 87, ust. 5.).

Gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

3.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie krajowym.

3.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą Rady Ministrów 13 sierpnia 2019 r., a następnie ogłoszony w „Monitorze Polskim” 11 września 2019 r. (MP z 2019 r., poz. 808).

Dokument ten określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji.

Jego głównym celem jest: „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”. Zgodnie z założeniami twórców programu jest on realizowany poprzez trzy cele szczegółowe, którym przypisano odpowiednie kierunki działań oraz zadania i projekty, dla których z kolei określono harmonogram wskaźników realizacji.

Koordinację programu na lata 2019-2022 powierzono Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, który ma za zadanie dążyć do aktywizacji i zaangażowania w podejmowane działania jak największej liczby podmiotów zajmujących się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w Polsce.

Założenia do programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym. Zadania:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich;
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich;
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Zadanie:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Zadanie:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

Zadania:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Zadanie:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

3.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.

3.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030.

Dokumentem charakterze planistycznym, który został opracowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego i przyjęty przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XVI/287/20 dnia 27 stycznia 2020 r. „*Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030*”.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia w niej zawarte stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co jej ustalenia mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Wśród kilku najważniejszych wyzwań jakie służą rozwojowi Wielkopolski i wynikających z nich celów wymieniono:

- przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego (Wyzwanie 4). Stwierdzono m.in., że kultura jest jednym z obszarów wpływających na budowanie kapitału społecznego. Zabytki nieruchome, muzea, teatry, instytucje muzyczne stanowią około 1/10 tego typu obiektów, a wiele obiektów zostało uznanych za najciekawsze obiekty krajoznawcze w kraju. Mimo występowania licznych instytucji kulturowych w regionie, pod względem odwiedzających województwo zajmuje niskie pozycje w skali całego kraju;

- poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego (Wyzwanie 5). Stwierdzono m.in., że bogate dziedzictwo kulturowe w połączeniu z obszarami zalesionymi i cennymi przyrodniczo, tworzą podstawy do rozwoju turystyki i rekreacji w regionie. Za walor regionu o randze krajowej i międzynarodowej uznano m.in. Szlak Piastowski i Wielką Pętlę Wielkopolską.

Za jedną z mocnych stron województwa wielkopolskiego uznano dużą różnorodność i wartość dziedzictwa kulturowego i silną tożsamość regionalną opartą na wizerunku, pracowitości i porządku, samoorganizacji i samorządności Wielkopolan.

Za podstawowy cel samorządu lokalnego w Strategii rozwoju uznano umacnianie krajowej i europejskiej pozycji Wielkopolski, rozwijanie jej potencjału społecznego i gospodarczego, podnoszenie poziomu życia mieszkańców oraz dbałość o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu, dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.

3.2.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

W dniu 25 marca 2019 r. uchwałą Nr V/70/19 (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2019 poz. 4021), Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania, którego częścią składową jest Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu, w tym dla miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Plan określa model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

W syntezie uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa, za najważniejsze cechy środowiska kulturowego Wielkopolski uznano:

- dużą różnorodność dziedzictwa kulturowego;
- wysoką wartość kulturową obiektów zabytkowych;
- bogactwo obszarów i obiektów zabytkowych;
- liczne zabytki archeologiczne;
- obszary kulturowo cenne;
- niewielki stopień rozpoznania dóbr kultury współczesnej;
- gęsta sieć szlaków kulturowych;
- duże znaczenie obiektów kultu religijnego;
- liczne miejsca pamięci narodowej;
- szeroki zakres instytucjonalnej działalności kulturalnej;
- wysoka ranga wydarzeń kulturalnych;
- bogactwo niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Wśród największych zagrożeń dla środowiska kulturowego wymieniono m.in.:

- lokowanie w sąsiedztwie zabytków obiektów niedostosowanych do skali otoczenia, często stwarzających kolizję widokową w obszarach stanowiących przedpola ekspozycji dla obiektów cennych kulturowo oraz wynikające z nieodpowiedniej dbałości o estetykę nowych obiektów, niedostosowaną do wartości przestrzeni, w której są realizowane;

- konflikty wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej rolnej i wydobywczej oraz wynikające z przeprowadzonych inwestycji budowlanych m.in. budowy nowych szlaków komunikacyjnych, linii energetycznych, zbiorników wodnych czy budownictwa w ujęciu

ogólnym, wymagających prac ziemnych zagrażających przede wszystkim zabytkom archeologicznym.

W planie wyznaczono główne cele polityki przestrzennej, zasady ich realizacji oraz przyjęto kierunki działań. Za jeden z głównych celów uznano ochronę potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwoju konkurencyjnych form turystyki i rekreacji.

Dla realizacji tego celu polityki przestrzennej, regionalnej i narodowej określono podstawowe kierunki zagospodarowania przestrzennego:

- wzmocnianie tożsamości narodowej i regionalnej;
- rozwój zróżnicowanych form turystyki.

Dla realizacji wskazanych kierunków zagospodarowania przestrzennego określono szerokie spektrum działań w zakresie:

- kształtowania głównego obszaru kulturowego;
- zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego;
- poprawy jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu;
- rozwoju instytucjonalnej działalności kulturalnej;
- zwiększenia atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla zróżnicowanych form turystyki;
- rozwoju turystyki kulturowej, kwalifikowanej, wypoczynkowej i biznesowej.

3.2.3. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024

Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024 przyjęty został uchwałą nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20.12.2021 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 04.01.2022 r. poz. 58).

Głównym zamierzeniem niniejszego programu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego Wielkopolski. Celem działania Samorządu Województwa jest zharmonizowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Prowadzenie spójnej polityki i zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego oraz współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, podmiotami gospodarczymi, posiadaczami i użytkownikami zabytków umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów i zamierzeń określonych w ww. dokumencie.

Celem głównym Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024 jest stworzenie przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego warunków dla

zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbanie o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń. Cel ten będzie realizowany poprzez cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, w ramach których zostały wyznaczone i opisane planowane do realizacji zadania.

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego:

- podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków;
- wspieranie ochrony zabytków archeologicznych;
- popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego:

- wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe;
- wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat;
- stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa:

- wsparcie zagospodarowywania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne;
- wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych;
- wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:

- włączanie zabytków w procesy gospodarcze;
- włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych:

- wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania;
- udostępnianie obiektów zabytkowych;

3.3. Relacje *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* z opracowaniami wykonanymi na poziomie powiatu

3.3.1. Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2016-2019

W trakcie tworzenia obecnego Programu opieki nad zabytkami na lata gminy Kostrzyn na lata 2023-2026 nie funkcjonował nowy Program opieki nad zabytkami dla powiatu poznańskiego, dlatego za aktualne przyjęto założenia uchwalonego w dniu 27 czerwca 2016 roku przez Radę Powiatu w Poznaniu, uchwałą nr XVI/214/V/2016 Programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2019.

W rozdziale 3 (Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu), w podrozdziale 3.1 (Zabytki nieruchomości na terenie powiatu poznańskiego), wśród 9 historycznych układów urbanistycznych wymieniono Kostrzyn. Do najcenniejszych zabytków architektury sakralnej zaliczono kościół paraf. p. w. ŚŚ. Piotra i Pawła z pierwszej poł. XVI w. w Kostrzynie, barokowe kościoły p. w. NMP Szkaplerznej z lat 1778-1789 w Iwnie i p. w. Św. Mikołaja z lat 1770-1775 w Siedlcu oraz drewniany kościół parafialny p. w. Św. Jadwigi z 1762 r. w Siekierkach Wielkich.

Za jedną z cech charakterystycznych dla krajobrazu kulturowego powiatu poznańskiego uznano dużą ilość pałaców i dworów (łącznie 119 obiektów). Wśród najciekawszych wymieniono pałac w Gułtowach, pałac w Siedlcu, pałac w Iwnie i pałac w Czerlejnii.

Na terenie powiatu poznańskiego zachowało się ich ponad sto, z czego 83 wpisano do rejestru zabytków.

W podrozdziale 3.2 (Wykaz zabytków ruchomych na terenie powiatu poznańskiego) połowa z wymienionych najbogatszych wyposażzeń i wystrojów wnętrz kościołów w powiecie poznańskim znajduje się na terenie gminy Kostrzyn:

- Czerlejno, gm. Kostrzyn Wlkp. - kościół p. w. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej oraz Św. Idziego i Katarzyny (gotyk, barok)
- Gułtowy - kościół p. w. Św. Kazimierza (rokoko)
- Iwno - kościół p. w. Matki Boskiej Szkaplerznej (gotyk, renesans, barok)
- Kostrzyn - kościół p. w. Św. Piotra i Pawła (gotyk, renesans, barok)
- Siedlec - kościół p. w. Św. Mikołaja (barok)
- Siekierki Wielkie, gm. Kostrzyn - kościół p. w. Św. Jadwigi (renesans, barok).

Planowane są kolejne wpisy do rejestru zabytków kolejnych elementów wyposażenia i wystroju w kościołach w powyższych kościołach.

Ciekawe elementy z wyposażenia wnętrza i wystroju zachowane zostały w pałacach w:

- Iwnie (gm. Kostrzyn) - neorenesansowy pałac Mielżyńskich z ok. poł. XIX w. z zachowaną dekoracją wewnątrz oraz zabytkowymi powozami

- Gułtowach (gm. Kostrzyn) - barokowo - klasycystyczny pałac Bnińskich wzniesiony w latach 1780-1786 wg proj. Ignacego Graffa z zachowanym wystrojem sali balowej (freski autorstwa Antoniego Smuglewicza), salonu marmurowego i hallu.

Na terenie gminy Kostrzyn znajduje się najwięcej (37) w powiecie poznańskim kapliczek przydrożnych.

W podrozdziale 3.3. (Zabytki archeologiczne) Programu wskazano, że w gmina Kostrzyn jest druga pod kątem ilości faktów osadniczych (855). W wykazie stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej wymieniono 8 grodzisk z terenu gminy Kostrzyn:

- Wiktorowo (53-31/139);
- Siekierki (53-30/225);
- Trzek (53-30/227);
- Sokolniki (53-31/155);
- Gułtowy (53-31/159);
- Siedlec (53-31/161);
- Drzągowo (54-31/11);
- Gułtowy (53-31/4).

W podrozdziale 3.4 (Krajobraz kulturowy) w wykazie obszarowych wpisów do rejestru zabytków ujęto układ urbanistyczny miasta Kostrzyn.

W rozdziale 4 (Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zabytkami i dziedzictwa kulturowego), w podrozdziale 4.1 (Stan zachowania zabytków nieruchomych...), omówiony został stan zachowania obiektów nieruchomych (urbanistyka i ruralistyka, architektury sakralnej i cmentarzy, zespołów rezydencjalno-parkowych i zabudowań folwarcznych, budynków użyteczności publicznej i domów mieszkalnych). W odniesieniu do obiektów rezydencjalnych stwierdzono, że stan zachowania dworów i pałaców w powiecie poznańskim jest zróżnicowany. W rozdziale tym scharakteryzowano również szlaki turystyczne funkcjonujące w powiecie poznańskim, w tym przebiegający przez teren gminy Kostrzyn Rowerowy Pierścień Powiatu Poznańskiego.

W podrozdziale 4.3 (Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego), wymieniono 2 pomniki przyrody zlokalizowane na terenie Gminy.

W Programie stwierdzono, że cele wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami zostały określone w Ustawie z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Ponadto wymieniono 6 podstawowych celów:

- I. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
- II. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- III. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- IV. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- V. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
- VI. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3.3.2 Strategia rozwoju powiatu poznańskiego do roku 2030.

Najważniejszym dokumentem programowym dla powiatu poznańskiego jest *Strategia rozwoju powiatu poznańskiego do roku 2030*.

Stanowi on kilkuletni plan rozwoju nawiązujący do bardzo wielu dziedzin życia społeczności lokalnej. W dokumencie określono misję, cele i kierunki działania. Zaliczyć go należy do jednego z najistotniejszych dokumentów programowych samorządu powiatowego.

Dokument określa misję jaką powinien spełniać powiat poznański w życiu publicznym mikroregionu, którą ujęto w następujący sposób:

Rozwijamy potencjał społeczny i gospodarczy naszego Powiatu dla dobra jego mieszkańców, dbając o środowisko przyrodnicze w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.

Zgodnie z nią powiat poznański powinien być obszarem zrównoważonego rozwoju, który będzie służył mieszkańcom. Powiat dokonując wyboru kierunków rozwoju powinien dążyć do równoważenia celów *społecznych*, gospodarczych, ekologicznych oraz rozwoju przestrzennego.

Wyróżniono pięć obszarów strategicznych, rozwiniętych następnie w dziewiętnaście celów operacyjnych, zgodnie z którymi będą się koncentrować działania powiatu, są to:

- ochrona i kształtowanie walorów środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego Powiatu Poznańskiego;

- poprawa zdrowotności, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i socjalnego oraz wzrost integracji społecznej mieszkańców powiatu poznańskiego;

- rozwój edukacji, rynku pracy i wspieranie rozwoju gospodarczego powiatu poznańskiego;

- rozwój zrównoważonego i zintegrowanego transportu na terenie powiatu poznańskiego;

- rozwój przyjaznej administracji, współpraca samorządowa i kształtowanie wizerunku powiatu poznańskiego.

W pierwszym z wymienionych celów strategicznych wyróżniono cztery cele operacyjne, którymi są:

- poprawa stanu środowiska przyrodniczego;

- ochrona i rewaloryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego;

- rozwój potencjału turystycznego powiatu i tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych;

- rozwój infrastruktury i oferty sportowo - rekreacyjnej.

W celu bezpośredniej ochrony rewaloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego przewidziano następujące działania:

- zapewnienie właściwej opieki nad własnymi obiektami zabytkowymi oraz sprawnej administracji w zakresie dóbr kultury;

- rozwój kompleksowej współpracy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami.

Dla realizacji pierwszego z przedstawionych działań przewidziano wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy nieruchomych obiektach zabytkowych stanowiących własność powiatu, utrzymanie ich odpowiedniego stanu, zachowanie wartości oraz zapewnienie warunków do ich dokumentowania i naukowego badania.

Służyć temu także powinna sprawna i skuteczna administracja w zakresie dóbr kultury. W przypadku powiatu poznańskiego ma to szczególne znaczenie, ponieważ zakres zadań i kompetencji Powiatu Poznańskiego uległ rozszerzeniu w stosunku do standardowych regulacji ustawowych w związku z porozumieniem zawartym 24 marca 2009 roku pomiędzy Wojewodą Wielkopolskim a Starostą Poznańskim, w sprawie powierzenia powiatowi poznańskiemu części spraw z zakresu właściwości Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na mocy tego porozumienia został powołany Powiatowy Konserwator Zabytków, któremu przekazano ważne kompetencje w zakresie ochrony zabytków. Odpowiedni poziom opieki na dziedzictwem kulturowym na obszarze powiatu uzależniony jest od ich dalszej skutecznej realizacji.

Wymieniono tu takie zadania jak:

- ustanawianie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna zabytków; wydawanie zaświadczeń osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków; cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków,

- wydawanie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia lub - o ile usunięcie zagrożenia nie jest możliwe - wywłaszczenie tych obiektów na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, na terenie której położony jest ten obiekt,

- umieszczanie przez Starostę w uzgodnieniu z Powiatowym Konserwatorem Zabytków lub właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiekcie zabytkowym nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie,

- wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń dotyczących zabytków, określonych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w przepisach odrębnych,

- prowadzenie spraw dotyczących zabytków nieruchomych, będących cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach,

- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami,

- prowadzenie i aktualizacja podstawowej dokumentacji zabytków,

- prowadzenie dla każdego zabytku zbioru dokumentów zawierającego: kartę ewidencyjną, dokumentację prawną, konserwatorską, historyczną, ikonograficzną i inwentaryzacyjną.

Wynikiem realizacji strategii zamierza się osiągnąć odrestaurowanie obiektów będących własnością Powiatu i przystosowane ich do współczesnych funkcji. Standardy ich konserwacji i adaptacji mają stać się wzorcem dla działań innych podmiotów publicznych i prywatnych w podobnym zakresie.

Skutecznie działania administracyjne w kwestiach związanych z ochroną zabytków zapewni efektywne wykonywanie zadań Powiatu w tej dziedzinie, wynikających zarówno bezpośrednio z ustawy o ochronie zabytków, jak i z porozumienia z Wojewodą Wielkopolskim.

Z kolei działania dotyczące kompleksowej współpracy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami realizowane będzie dzięki rozwojowi sieci współpracy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami. Przewidziano tu koherentność *programów działania i mechanizmów współpracy pomiędzy poszczególnymi rodzajami i szczeblami administracji oraz włączenie organizacji pozarządowych w realizację zadań w przedmiotowym zakresie, w tym między innymi zadania szczególne:*

- *wspieranie inicjatyw tworzenia parków kulturowych przez zainteresowane gminy,*
- *wspieranie inicjatyw społecznych w sprawie ustanawiania pomników historii,*
- *współpraca z Urzędem Marszałkowskim oraz poszczególnymi gminami w zakresie utrzymania istniejących i wytyczania nowych szlaków kulturowych,*
- *współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczych w ramach uchwalanego corocznie Rocznego programu współpracy powiatu poznańskiego z organizacjami pozarządowymi.*

Bardzo istotnym czynnikiem przewidzianym przy ochronie dziedzictwa kulturowego będzie *dofinansowywanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych z terenu Powiatu. Udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu Powiatu Poznańskiego wpisanych do rejestru zabytków (niebędących własnością Powiatu Poznańskiego), w szczególności obiektów architektury i budownictwa, zabytków ruchomych i zabytków archeologicznych.*

Istotna uwaga została także zwrócona na popularyzację zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie Powiatu. Zaplanowano propagowanie wiedzy o zabytkach, zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu oraz jego walorach turystycznych poprzez takie działania jak:

- *wspieranie wydawania niekomercyjnych niskonakładowych wydawnictw (drukowanych: przewodników, albumów, widokówek, folderów itp. lub wykorzystujących inne techniki zapisu, np. płyty CD) popularyzujących wiedzę o zabytkach, zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu oraz jego walorach turystycznych,*
- *wydawanie map, przewodników, leksykonów, kronik itp. popularyzujących wiedzę o zabytkach, zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu oraz o jego walorach turystycznych.,*
- *współpracę z mediami mającą na celu zakorzenianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a także wzmocnienie poczucia tożsamości terytorialnej, kulturowej i społecznej Powiatu, w tym między innymi kontynuacja projektu „Powiatowa 17.”.*

- współpracę z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorach edukacji oraz kultury i sztuki w zakresie upowszechniania kultury, w tym szczególnie poprzez organizację wycieczek, konkursów i programów edukacyjnych dla uczniów szkół z terenu Powiatu Poznańskiego.

Efektom realizacji tej strategii ma być stworzenie rozległej i spójnej sieci podmiotów działających na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego Powiatu, obejmująca zarówno wszystkie szczeble administracji samorządowej i rządowej, jak i prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych oraz organizacje tzw. trzeciego sektora. Dzięki dotacjom na prace konserwatorskie udzielanym z budżetu Powiatu Poznańskiego poprawie ulegnie stan pozostałych obiektów zabytkowych na terenie powiatu, w tym przede wszystkim zabytkowych obiektów mieszkalnych oraz obiektów sakralnych, zespołów rezydencjonalno-parkowych oraz zabytków przemysłu i techniki. Bogactwo dziedzictwa kulturowego Powiatu zostanie szeroko rozpowszechnione w świadomości społecznej dzięki podjętym działaniom edukacyjnym.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

4.1.1 Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy Kostrzyn obowiązuje Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kostrzyn uchwalone 10 września 2020 r. uchwałą Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn nr XXIV/208/2020.

Studium nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy prawnej do wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Studium jest dokumentem koordynacyjnym, określającym politykę w zakresie gospodarki przestrzennej oraz określającym działania na rzecz rozwoju zagospodarowania terenów. Polityka przestrzenna określona w studium stanowi wytyczne koordynacyjne dla prowadzenia dalszych prac, w szczególności sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Nowe Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kostrzyn wyznacza tereny przeznaczone do rozwoju funkcji mieszkaniowych, usługowych oraz tereny dla aktywizacji gospodarczej. Studium wskazuje także tereny cenne przyrodniczo, którym należy zapewnić ochronę oraz tereny wyłączone z zabudowy. Studium to dokument, którego

zadaniem jest zapewnić dynamiczny, ale i zrównoważony i przyjazny mieszkańcom rozwój gminy w najbliższych latach

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego to dokument o charakterze strategicznym, wytyczającym dokładnie uwarunkowania (przyrodnicze, kulturowe, społeczne i ekonomiczne), a ogólnie kierunki rozwoju terenu gminy Kostrzyn.

Rozdział 5 działu II „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego” części tekstowej Studium opisuje stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej na terenie gminy. Zawarto w nim rys historyczny gminy, informacje na temat obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zabytków architektonicznych i archeologicznych z terenu gminy, dóbr kultury i krajobrazu kulturowego gminy.

W części rysunkowej sporządzonej na planszy w skali 1:10 000 stanowiącej załącznik do uchwały nr XXIV/208/2020 Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn z dnia 10 września 2020 r. naniesione zostały strefy ochrony archeologicznej oraz historyczny układ urbanistyczny Kostrzyna wpisany do rejestru zabytków.

W załączniku A przedstawiono wykaz zabytków architektonicznych ujętych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków. Należy zauważyć, że lista ta straciła już częściowo swoją aktualność, gdyż Zarządzeniem nr 431/2021 Burmistrza Gminy Kostrzyn z dnia 26 października 2021 r. przyjęto zaktualizowaną Gminną Ewidencję Zabytków gminy Kostrzyn, której integralną częścią jest Gminna Ewidencja Stanowisk i Zabytków Archeologicznych gminy Kostrzyn, przyjęta Zarządzeniem nr 458/2018 Burmistrza Gminy Kostrzyn z dnia 7 maja 2018 r.

Rozdział 4 działu III „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” części tekstowej Studium wskazuje zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Założenia Studium nawiązujące do dziedzictwa kulturowego gminy winny stanowić wytyczne dla sporządzanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

4.1.2 Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze Gminy obowiązuje 86 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stanowiących akty prawa miejscowego. Zajmują one około 5 % powierzchni Gminy. W obowiązujących planach miejscowych dominują funkcje związane z zabudową mieszkaniową jednorodzinną oraz szeroko rozumianą funkcją przemysłową.

Zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i zostały uzgodnione

z Powiatowym Konserwatorem Zabytków w Poznaniu (na podstawie porozumienia oraz Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Lp.	Data aktu	Nr uchwały	Nazwa	Zapisy
1	24 kwietnia 2001 r.	XXVIII/223/2001	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej w Siekierkach	w razie przypadkowego odkrycia zabytków archeologicznych należy powiadomić o tym fakcie Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Poznaniu. Na terenach występowania materiałów archeologicznych realizacje obiektów muszą być poprzedzone odpowiednimi uzgodnieniami z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu.
2	23 października 2003 r.	XI/109/2003	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, obejmującego działki nr 341/1-14 położone w Siekierkach gmina Kostrzyn	w razie przypadkowego odkrycia zabytków archeologicznych inwestor winien powiadomić Konserwatora Zabytków w Poznaniu lub Muzeum Archeologiczne w Poznaniu.
3	23 października 2003 r.	XI/107/2003	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej przy ulicy Cementarnej w Kostrzynie	w razie przypadkowego odkrycia znalezisk archeologicznych należy o tym powiadomić odpowiednie służby konserwatorskie (rozdz. II.).
4	12 lutego 2004 r.	XIV/133/2004	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu górniczego: złoża kruszywa naturalnego „Siedleczek III”, gm. Kostrzyn	wprowadza obowiązek przeprowadzenia stałego nadzoru archeologicznego nad całością prac ziemnych, a w razie potrzeby ratowniczych badań wykopaliskowych na które należy uzyskać odpowiednie pozwolenia od służb konserwatorskich.
5	8 lipca 2004 r.	XVIII/173/2004	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu powiatowego schroniska dla bezdomnych zwierząt w Skalowie, gm. Kostrzyn	w razie przypadkowego odkrycia zabytków archeologicznych należy o tym powiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.
6	6 lipca 2006 r.	XXXVI/328/2006	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w	ochroną jest objęty zabytkowy park dworski wpisany do rej. zabytków i w związku z tym wszelkie działania inwestycyjne na jego terenie i otoczeniu wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim

			Tarnowie, gm. Kostrzyn	Konserwatorom Zabytków w Poznaniu. Wszelkie przedsięwzięcia kubaturowe na obszarze objętym niniejszym planem muszą być podporządkowane wymogom dziedzictwa kulturowego wynikającym z przepisów odrębnych. Dla ochrony dziedzictwa archeologicznego ustalono obowiązek ustalenia z Konserwatorom Zabytków zakresu prac archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.
7	6 lipca 2006 r.	XXXVI/329/2006	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru aktywizacji gospodarczej w miejscowości Glinka Duchowna, gm. Kostrzyn	w przypadku odkrycia znalezisk lub relikwów archeologicznych podczas robót ziemnych należy uzgodnić ze służbami konserwatorskimi wszelkie dalsze prace ziemne.
8	29 marca 2007 r.	VI/47/2007	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru aktywizacji gospodarczej w Glince Duchownej, gm. Kostrzyn na terenie dz. nr 249/1 oraz części dz. nr 248/1.	przed uzyskaniem pozwolenia na budowę inwestor powinien uzgodnić Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu obowiązujący zakres prac archeologicznych.
9	30 sierpnia 2007 r.	X/77/2007	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Glince Duchownej przy ulicy Krajowej, gm. Kostrzyn, dz. nr ewidencyjny 252/17, 252/19, 252/21, 252/22, 252/23, 252/24	przed uzyskaniem pozwolenia na budowę inwestor powinien uzgodnić Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu obowiązujący zakres prac archeologicznych.
10	30 sierpnia 2007 r.	X/78/2007	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Glince Duchownej przy ulicy Krajowej, gm. Kostrzyn, dz. nr ewidencyjny 252/13 i 252/14	zapis o obowiązku ochrony stanowiska archeologicznego i uzgodnienia wszelkich inwestycji z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.
11	3 lipca 2008 r.	XX/151/2008	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej oraz handlowej na terenie miasta Kostrzyn, obejmującego działki nr geod.	dla ochrony dziedzictwa archeologicznego wprowadzono obowiązek uzgadniania wszelkich prac ziemnych i budowlanych ze służbami konserwatorskimi (§13). Z kolei w §14 nakazano ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków w oparciu o przepisy odrębne. Nakazano także ochronę cennych zasobów architektonicznych m. in. poprzez zakaz dokonywania modernizacji, przebudowy, rozbudowy budynków stanowiących cenny zasób architektoniczny bez uprzedniej zgody

			1148, 1149, 1145, 1147/1, 1147/2, 1144/2, 1144/1, 1143/1	Konserwatora Zabytków.
12	9 marca 2009 r.	XXV/196/2009	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej w Siekierkach Wielkich przy ulicy Szkolnej, gm. Kostrzyn, obejmującego działkę nr geod. 296	dla inwestycji wymagających prac ziemnych wprowadza się obowiązek uzgodnienia ze służbami konserwatorskimi zakresu badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.
13	26 marca 2009 r.	XXVI/209/2009	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej w Gwiazdowie – część C	konieczność uzgodnienia przez inwestora z właściwymi służbami konserwatorskimi zakresu prac archeologicznych podczas realizacji inwestycji.
14	26 marca 2009 r.	XXVI/211/2009	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej w Gwiazdowie – część E	w miejscach występowania stanowisk archeologicznych zaznaczonych na rysunku miejscowego planu inwestor musi uzgodnić ze służbą konserwatorską zakres prac ziemnych i zakres badań archeologicznych.
15	26 marca 2009 r.	XXVI/210/2009	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej w Gwiazdowie – część D	w miejscach występowania stanowisk archeologicznych zaznaczonych na rysunku miejscowego planu inwestor musi uzgodnić ze służbą konserwatorską zakres prac ziemnych i zakres badań archeologicznych.
16	26 marca 2009 r.	XXVI/208/2009	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej w Gwiazdowie – część A.	Przed uzyskaniem pozwolenia na budowę inwestor winien uzgodnić z właściwą służbą ochrony zabytków zakres prac ziemnych związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu i obowiązujący inwestora zakres badań archeologicznych. Miejsca występowania stanowisk archeologicznych określa rysunek miejscowego planu.

17	29 czerwca 2009 r.	XXIX/231/2009	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszarów aktywizacji gospodarczej w Kostrzynie wraz z układem komunikacyjnym miasta zatwierdzonego uchwałą Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn Nr III/11/2002 z dn. 12 grudnia 2002 r. - etap I	ustala się nakaz uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu celem ustalenia zakresu prac archeologicznych.
18	17 września 2009 r.	XXX/239/2009	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej w Siekierkach Wielkich przy ul. Poznańskiej, gm. Kostrzyn, obejmującego część działki nr geod. 132/25	dla inwestycji wymagających prac ziemnych wprowadza się obowiązek uzgodnienia ze służbami konserwatorskimi zakresu badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.
19	17 września 2009 r.	XXX/238/2009	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy usługowej z prawem zabudowy mieszkaniowej w Siekierkach Wielkich przy ul. Szkolnej, gm. Kostrzyn, obejmującego działkę nr geod. 355	dla inwestycji wymagających prac ziemnych wprowadza się obowiązek uzgodnienia ze służbami konserwatorskimi zakresu badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.
20	17 września 2009 r.	XXX/237/2009	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy usługowej z zabudową mieszkaniową w Siekierkach Wielkich przy ul. Tuleckiej, gm. Kostrzyn, obejmującego działkę nr geod. 279	dla inwestycji wymagających prac ziemnych wprowadza się obowiązek uzgodnienia ze służbami konserwatorskimi zakresu badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

21	2 lipca 2012 r.	XIX/122/2012	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działalności gospodarczej w Siekierkach Wielkich, gm. Kostrzyn	dla ochrony archeologicznego dziedzictwa archeologicznego ustanawia się obowiązek przeprowadzenia prac archeologicznych i uzyskanie na nie pozwolenia konserwatorskiego przed wydaniem pozwolenia na budowę.
22	21 lutego 2013 r.	XXVI/165/2013	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Tuleckiej w Siekierkach Wielkich	konieczność prowadzenia prac archeologicznych i uzyskania na nie pozwolenia konserwatorskiego przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, a w uzasadnionych przypadkach wstrzymania prac ziemnych i przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych.
23	21 lutego 2013 r.	XXVI/166/2013	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej w rejonie ulic Dworcowej i Średzkiej w Kostrzynie	obowiązek uzyskania pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie prac budowlanych, konserwatorskich i restauratorskich oraz nakaz wykonania badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu. Przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę inwestor musi uzyskać pozwolenie konserwatora zabytków na prowadzenie prac archeologicznych. Obowiązki te wynikają z faktu, iż obszar objęty niniejszym planem leży w strefie ochrony konserwatorskiej historycznego układu urbanistycznego wpisanego do rejestru zabytków.

24	21 marca 2013 r.	XXVII/177/2013	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej w Gwiazdowie – część E i F	<p>W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej dla zabytków ujętych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków tj.</p> <p>1) parku dworskiego, XIX/XX w.:</p> <p>a) ustala się zachowanie granic parku oraz starodrzewia,</p> <p>b) ustala się zakaz stosowania ogrodzenia pełnego z elementów betonowych prefabrykowanych,</p> <p>c) w sąsiedztwie parku nie należy lokalizować inwestycji mogących niekorzystnie wpływać na warunki mikroklimatyczne oraz stan zieleni, powodujące degradację obszaru parkowego oraz otuliny parkowej poprzez źródła zanieczyszczeń: zrzuty ścieków na łąki, ścieki, nielegalne składowiska odpadów,</p> <p>d) wszelkie prace remontowe, restauratorskie, konserwatorskie prowadzone w granicach parku należy uzgodnić z Powiatowym Konserwatorem Zabytków;</p> <p>2) budynku gorzelni z 1901 r. ustala się:</p> <p>a) dążenie do zachowania pierwotnej formy i gabarytów,</p> <p>b) zakaz tynkowanie i ocieplania budynku gorzelni od zewnątrz,</p> <p>c) dążenie do zachowania historycznego układu kompozycyjnego elewacji oraz wystroju,</p> <p>d) nakaz zachowania i przywracania tradycyjnego pokrycie dachowego, zakaz stosowania materiałów ahistorycznych jak blachodachówka,</p> <p>e) wszelkie prace remontowe, restauratorskie, konserwatorskie należy uzgodnić z Powiatowym Konserwatorem Zabytków,</p> <p>f) zakaz umieszczenia na budynku kasetonów semaforowych oraz wielkoformatowych urządzeń reklamowych, dopuszcza się wyłącznie lokalizowanie tablic informacyjnych oraz urządzeń reklamowych w obrębie witryn.</p>
25	12 czerwca 2014 r.	XL/277/2014	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Węgierskie, gm. Kostrzyn	wprowadza ochronę archeologicznych stref ochrony konserwatorskiej, określonych na rysunku miejscowego planu oraz wprowadza nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu archeologicznych stref ochrony konserwatorskiej, po uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie badań archeologicznych przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę lub przed zgłoszeniem realizacji inwestycji.
26	29 czerwca 2015 r.	X/55/2015	w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Tarnowo, gm. Kostrzyn	nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu oraz nakaz uzyskania pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie badań archeologicznych, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.

27	29 października 2015 r.	Nr XIII/96/2015	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Wróblewo, gm. Kostrzyn	w razie odkrycia podczas robót budowlanych przedmiotów co do których istnieje podejrzenie, że są zabytkami należy postępować zgodnie z przepisami odrębnymi
28	29 października 2015 r.	XIII/95/2015	w sprawie zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Węgierskie, gm. Kostrzyn	obowiązek w strefie ochrony konserwatorskiej obowiązek uzyskania pozwolenia na prace archeologiczne przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.
29	29 października 2015 r.	XIII/94/2015	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Sokolniki Drzągowskie, gm. Kostrzyn – część A	obowiązek wykonania prac archeologicznych przy robotach ziemnych i uzyskania na nie pozwolenia służb konserwatorskich przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.
30	29 listopada 2016 r.	XXVIII/226/2016	w sprawie zatwierdzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w Brzeźnie	obowiązek prowadzenia prac archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji w granicach archeologicznej strefy ochrony konserwatorskiej.
31	29 grudnia 2016 r.	XXVIII/225/2016	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Ługowiny, gmina Kostrzyn	na obszarze obowiązywania niniejszego planu występują zaewidencjonowane stanowiska archeologiczne i wszelkie zmiany dotychczasowej działalności na tym terenie wymaga uzgodnień ze służbami konserwatorskimi.
32	29 grudnia 2016 r.	XXVIII/227/2016	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu aktywizacji gospodarczej w miejscowości Glinka Duchowna, gm. Kostrzyn	na terenie obiektów produkcyjnych, składów i magazynów oraz zabudowy usługowej zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne pod numerem 52-30/6. Dla tego stanowiska wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej i wprowadzono nakaz badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji oraz nakaz uzyskania pozwolenia konserwatorskiego na wspomniane badania przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.
33	28 listopada 2018 r.	III/20/2018	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Siekierki Wielkie w rejonie ulicy Tuleckiej, gmina Kostrzyn	nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu i nakaz uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków na prowadzenie badań archeologicznych, przed uzyskaniem zgody na realizację inwestycji w granicach stanowisk archeologicznych nr AZP 53-30/45 i AZP 53-30/46, oznaczonych na rysunku planu.

34	26 listopada 2019 r.	XVI/144/2019	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w Brzeźnie przy ul. Kostrzyńskiej i drodze krajowej nr 92, gm. Kostrzyn	w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: 1) strefy stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków pod numerami AZP 53-31/18 i AZP 53-31/19; 2) strefy stanowisk archeologicznych, o których mowa w pkt. 1 określa rysunek miejscowego planu; 3) w granicach stref, o których mowa w pkt. 1, nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu oraz uzyskania pozwolenia konserwatorskiego na podstawie badań archeologicznych, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.
35	10 września 2020 r.	XXIV/207/2020	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i usługowej w Gwiazdowie – część G, gm. Kostrzyn	Ustala się w granicach stanowisk archeologicznych nr AZP 52-30/33, AZP 52-30/45, oznaczonych na rysunku planu, nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu i nakaz uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków na prowadzenie badań archeologicznych, przed pozwoleniem na realizację inwestycji.
36	20 kwietnia 2020 r.	XX/180/2020	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w Siekierkach Wielkich w rejonie ulicy Jasińskiej, gm. Kostrzyn – część A	w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala: 1) ochronie podlega stanowisko archeologiczne ujęte w ewidencji zabytków pod numerem AZP 53-29/202 - pozostałość pradziejowego i historycznego osadnictwa; 2) granice terenu ochrony stanowiska archeologicznego określa rysunek miejscowego planu; 3) w granicach ochrony stanowiska archeologicznego przy pracach ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu zastosowanie mają przepisy odrębne, a w tym nakaz prowadzenia badań archeologicznych oraz nakaz uzyskania pozwolenia właściwego konserwatora zabytków na prowadzenie badań archeologicznych przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.
37	15 kwietnia 2021 r.	XXXII/289/2021	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów w rejonie ulic Żeromskiego i Grunwaldzkiej w Kostrzynie, gm. Kostrzyn	wyznacza teren ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego ujętego w gminnej ewidencji zabytków pod nr AZP 53-30/221, zgodnie z rysunkiem planu, gdzie ustala się nakaz prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu oraz nakaz uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków na prowadzenie badań archeologicznych.

4.1.3 Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Sportu, Rekreacji i Turystyki w Gminie Kostrzyn 2018-2024.

W Strategii Rozwoju Sportu, Rekreacji i Turystyki w Gminie Kostrzyn 2018-2024 przyjętej Uchwałą NR XLIX/415/2018 Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn z dnia 27 września 2018 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Sportu, Rekreacji i Turystyki w Gminie Kostrzyn na lata 2018-2024 sporo uwagi poświęcono rozwojowi produktów turystyki kulturowej bezpośrednio związanej z zabytkami położonymi na terenie Gminy Kostrzyn.

W VI obszar priorytetowy Gminy Kostrzyn dotyczy rozwoju produktów turystycznych. Zawarty został w nim cel strategiczny VI.1. Rozwój produktów turystyki kulturowej w kontekście programu opieki nad zabytkami rozumiany jest tutaj poprzez następujące cele operacyjne: VI.1.1 - Stworzenie szlaku kościołów drewnianych ma za zadanie nie tylko promocję zabytkowych kościołów drewnianych, ale także objęcie ich ochroną. W tym roku zrealizowano nowy przewodnik turystyczny pt. „Przewodnik rowerowy*po gminie Kostrzyn - * i nie tylko”, w którym znalazł się szlak kościołów drewnianych obejmujący dwie trasy rowerową oraz samochodową, a który połączył zgodnie z zapisami w strategii kościoły drewniane w Siekierkach, Czerlejnem oraz Gułtowach w spójny szlak. W roku 2023 nastąpi oznakowanie szlaku kościołów drewnianych w terenie oraz postawienie tablic informujących o historii kościołów przy świątyniach. Natomiast w roku 2021 nastąpiło stworzenie podstrony internetowej dedykowanej dla szlaku oraz wydano broszurę turystyczną obejmującą informacje o „Szlaku kościołów drewnianych Gminy Kostrzyn”. Kolejnym założeniem strategii jest stworzenie muzeum kościołów drewnianych.

Z kolei w celu operacyjnym VI.1.3 zapisano stworzenie szlaku parków i pałaców gminy Kostrzyn. Ma on na celu promocję oraz ochronę zabytków znajdujących się na terenie gminy, takich jak parków i zabytkowych pałaców w siedmiu miejscowościach gminy Kostrzyn: Czerlejnem, Drzągowie, Gułtowach, Iwnie, Siedlcu, Tarnowie oraz Węgierskim. W strategii zapisano następujące zadania dotyczące realizacji tego celu takie jak: Rozmowy z właścicielami pałaców w celu udostępniania części mienia turystom, inwestycje dotyczące infrastruktury turystycznej przy udostępnionych pałacach, a także oznaczenie szlaku turystycznego czy stworzenie tablic informujących o historii zabytków przy wejściu do zwiedzanych oraz utworzeniu strony internetowej dedykowanej dla szlaku i promocji szlaku w mediach.

Natomiast Cel operacyjny VI.1.4 dotyczy rewitalizacja Rynku w Kostrzynie, słynącego z pięknych kamienic, ale także z braku miejsca dla małej gastronomii, zaniedbanej płyty czy braku fontanny. Prace rewitalizacyjne zapisane w strategii dla rewitalizacji Rynku powinny objąć następujące działania: Wymianę płyty Rynku na jednolitą dla całej powierzchni rynkowej,

rozwiązanie problemu parkowania poprzez wyznaczenie nowych miejsc do parkowania w centrum miasta, budowę strefy rekreacyjnej na Rynku: małej gastronomii, fontanny, ławek, toalety publicznej, zabezpieczenie środków w kolejnych budżetach na utrzymanie czystości na Rynku, a także wspieranie rewitalizacji zabytkowych kamienic rynkowych.

Stworzenie punktu informacji turystycznej (również zapisanego w strategii jako cel operacyjny VI.1.5), otwartego w 2022 w Bibliotece Publicznej Miasta i Gminy Kostrzyn im. Kazimierzy Iłłakowiczówny w Kostrzynie przyczyniło się do podjęcia kolejnych działań wokół ochrony i promocji zabytków rozumianych przez dystrybucję ulotek, broszur, przewodników, a także gadżetów reklamowych promujących obiekty zabytkowe znajdujące się na terenie Gminy Kostrzyn.

Poza rozwojem turystyki kulturowej w dokumencie strategicznym jest mowa o promocji turystyki wiejskiej, w tym utworzenia Muzeum Rolnictwa w Czerlejnku (Cel operacyjny VI.3.2) Izbę Muzealną Historii Rolnictwa Ziemi Kostrzyńskiej w Czerlejnku powstała w 2018 roku, jako wystawa maszyn rolniczych na świeżym powietrzu. Dalszy jej rozwój obejmuje następujące działania: pozyskiwanie sprzętu rolniczego oraz innych eksponatów na potrzeby Izby Regionalnej, przygotowanie wystawy muzealnej oraz przekształcenie Izby w Muzeum Rolnictwa Ziemi Kostrzyńskiej.

Ostatnim z punktów dotyczących zabytków w strategii jest cel operacyjny VIII.1.1 Promocja terenów inwestycyjnych pod rozbudowę bazy noclegowej. W punkcie trzecim zapisano w nim wspieranie inwestycji mających na celu adaptację zabytkowych obiektów (kamienice, pałace, dwory) na potrzeby świadczenia usług noclegowych lub gastronomicznych.

4.1.4 Uwarunkowania wynikające z planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Zgodnie z art. 88 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840), każda jednostka organizacyjna posiadająca zabytki oraz jednostka administracji odpowiedniego stopnia zobowiązana jest do opracowania oraz aktualizacji w ustawowych terminach Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Terminy zostały określone w § 7. Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych jest dokumentem określającym zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania. Przedsięwzięcia te mają na celu uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem obiektów zabytkowych. Organizację i sposób ochrony planuje się

na poszczególnych stopniach administracji i w jednostkach organizacyjnych z uwzględnieniem sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Gmina Kostrzyn nie posiada planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Treść planu powinna być zgodna z wytycznymi z załącznika do tego rozporządzenia tj. „Instrukcją przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” dla jednostek organizacyjnych ust. 1 – 7, dla gmin i powiatów ustęp 8.

5. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

5.1 Charakterystyka gminy

Gmina Kostrzyn położona jest w środkowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego. Jest to gmina miejsko-wiejska, należąca do powiatu poznańskiego. Oddalona jest 21 km wschód od Poznania, 32 km od Gniezna.

Od północy sąsiaduje z gminą Pobiedziska (pow. poznański), od wschodu z gminą Nekla (pow. wrzesiński), od zachodu gminą Swarzędz (pow. poznański), od południa gminą Dominowo i Środa Wlkp. (pow. średzki) i od południowego zachodu gminą Kleszczewo (pow. poznański).

Gmina obejmuje obszar 154 km², z czego 8 km² przypada na samo miasto Kostrzyn. W gminie zamieszkuje 18 621 osób, z czego ok. 9468 w mieście Kostrzyn.²

Obszar gminy liczy 33 wsie i podzielony jest na 24 sołectw. Są to sołectwa: Brzeźno, Buszkówiec, Czerlejko, Czerlejno, Drążgowo, Glinka, Gułtowy, Gwiazdowo, Iwno, Jagodno, Klony, Ługowiny, Sanniki, Siedlec, Siedleczek, Siekierki, Skałowo, Sokolniki, Strumiany, Tarnowo, Trzek, Węgierskie, Wiktorowo i Wróblewo.

Gmina Kostrzyn zajmuje wschodnią część powiatu poznańskiego i obejmuje południowo - wschodnią część wysoczyzny poznańskiej.

Długotrwała działalność człowieka i silna eksploatacja środowiska doprowadziły do intensywnego wylesienia obszarów wysoczyznowych okolic Poznania. Znaczna liczba gatunków roślin wyginęła lub ograniczyła swe zasięgi geograficzne. W miejsce wielogatunkowych lasów liściastych i mieszanych coraz częściej pojawiały się lasy sosnowe. W rezultacie, naturalne zespoły roślinne zajmują niespełna 18,5% powierzchni gminy. Poziom zalesienia gminy wynosi 12,4%, co plasuje ją pod tym względem na odległym miejscu, zarówno w skali byłego województwa poznańskiego, jak i w skali kraju. Znaczniejsze zespoły leśne utrzymały się jedynie

² Dane na 31 grudnia 2021 r.

przy wschodniej granicy gminy oraz na obszarze równiny sandrowej w południowej części terenu, w rejonie wsi Węgierskie. Spore zalesienie wykazuje też okolica Iwna.

Na terenie gminy dominują grunty rolne a pod względem ich wielkości gmina zajmuje jedno z czołowych miejsc w Wielkopolsce. Użytki rolne zajmują ok. 78% powierzchni gminy. Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią ok. 7% powierzchni, przy czym największe, zwarte powierzchnie uszczelnione występują w granicach miasta Kostrzyna oraz w miejscowościach: Siekierki Wielkie, Gułtowy, Iwno oraz Czerlejno. Oprócz tradycyjnego rolnictwa rozwija się tu sadownictwo oraz szkółkarstwo drzew i krzewów.

Okolice Kostrzyna odwadniane są przez cieki wpływające do Cybiny i Męciny, które znajdują się w zasięgu zlewni rzeki Warty. W najbliższym sąsiedztwie miasta nie występują większe zbiorniki wodne. Nieduże jezioro znajduje się w Iwnie.

Mimo rolniczego charakteru gminy na jej terenie rozwija się także działalność przemysłowa, handlowa i usługowa, którą prężnie prowadzi wiele podmiotów gospodarczych, a wśród nich m. in. fabryki mebli, duże centra logistyczne. Jednak z uwagi na wspomniany wcześniej rolniczy charakter gminy dużą rolę odgrywają tu zakłady nastawione na obsługę rolnictwa.

Ze względu na położenie w pobliżu miasta wojewódzkiego ważną rolę odgrywa tu rozwój budownictwa jednorodzinnego.

O charakterze gminy decydują nie tylko walory przyrodnicze, ale także bogactwo dziedzictwa kulturowego.

Na terenie gminy znajduje się 7 obiektów sakralnych: kościół parafialny p. w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Kostrzynie, kościół parafialny p. w. Błogosławionej Jolanty w Kostrzynie, drewniany kościół parafialny p. w. św. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej w Czerlejni, kościół parafialny p. w. św. Kazimierza w Gułtowach, kościół parafialny p.w. NMP Szkaplerznej w Iwnie, kościół parafialny p. w. św. Mikołaja w Siedlcu oraz drewniany kościół p. w. św. Jadwigi w Siekierkach Wielkich. Wśród wymienionych obiektów na szczególną uwagę zasługują barokowe świątynie w Iwnie i Siedlcu, a także drewniane kościoły w Siekierkach Wielkich i Czerlejni oraz zbudowany w konstrukcji szkieletowej w Gułtowach.

Na terenie gminy dość licznie zachowały się zespoły dworsko - pałacowe (w zróżnicowanym stanie technicznym) z czego 9 najcenniejszych posiada wpis do rejestru zabytków. Najcenniejszym zespołem rezydencjonalnym jest niewątpliwie obiekty pałacowe wraz z otaczającymi je parkami i budynkami folwarcznymi w Iwnie, Gułtowach i Siedlcu. Nie najlepiej natomiast przedstawia się stan parterowego dworu w Klonach.

Istotnym elementem zabytkowym i krajobrazowym w gminie są parki podworskie. Obecnie zachowało się 14 parków, z czego 9 posiada wpis do rejestru zabytków. Stan ich jest bardzo

różny, od złego, istniejącego jedynie w formie szczątkowej, jak np. w miejscowości Klony, czy Węgierskie, po znajdujące się w bardzo dobrym stanie, jak np. w miejscowościach, Gułtowy, Iwno. W tych ostatnich wsiach parki posiadają szczególne walory krajobrazowe i poznawcze.

Prowadzenie prac na terenie parków wpisanych do rejestru wymaga pozwolenia Powiatowego Konserwatora Zabytków.

W gminie zaewidencjonowanych jest 18 cmentarzy, w tym 6 to cmentarze czynne. Spośród wszystkich z nich, 8 to cmentarze rzymsko-katolickie, a 5 to cmentarze ewangelickie, 4 cmentarze określone jako bezwyznaniowe i 1 cmentarz żydowski z terenu Kostrzyna. W najgorszym stanie zachowania jest cmentarz bezwyznaniowy w Glince Duchownej, który pozostaje niemal zupełnie zapomniany, jego teren wymaga uporządkowania i oznaczenia.

Żaden cmentarz z terenu gminy nie został wpisany do rejestru zabytków.

5.2 Zarys historyczny gminy

Kostrzyn jest jednym z najstarszych miast wielkopolski. Jak głosi tradycja miejscowość wzięła nazwę od legendarnego rycerza Kostry, który ponoć miał tu swoje włości i otrzymał przywilej założenia osady pod nazwą Kostrzyn.

Najstarszy dokument odnoszący się do Kostrzyna pochodzi z lat 1187 – 1193. Dokument wystawiony przez biskupa poznańskiego Benedykta potwierdza nadanie dziesięcin w opolu kostrzyńskim (w zapisie: in Costrinensi provincia) przez swego poprzednika biskupa Radwana zakonowi joannitów poznańskich. Miało to miejsce przy nadaniu joannitom szpitala św. Michała w Poznaniu w roku 1170. Szpital spełniał rolę przytułku dla ubogich i schroniska dla pielgrzymów. Już wówczas Kostrzyn był znacznym ośrodkiem administracyjnym – czołem opola, do którego należały wymienione w dokumencie z 1218 r. miejscowości: Jagodno, Sanniki, Rujśce, Górka, Glinka, Czerlejno, Kleszczewo i Koszuty a być może Jezierce i Siedlec. W wieku XIV i na początku XV Kostrzyn był siedzibą kasztelanii, której panami byli Pietrek, Czestko i Gamlet z rodu Grzymalitów.

W 1251 r. książę Przemysł I nadał Kostrzynowi prawa miejskie, co oznaczało założenie obok istniejącej osady, wolnego miasta i zaprowadzenie w nim samorządności. Kostrzyn był jednym z pierwszych miast wielkopolskich lokowanych na prawie niemieckim. Przywilej lokacyjny Kostrzyna został sporządzony 11 listopada 1251 roku na zamku w Pobiedziskach. W 1298 r. książę Władysław Łokietek, na prośbę księżnej Jolanty, nadał miasto i wieś Kostrzyn wraz z patronatem kościoła oraz wsiami Libartowem, Strumianami i Siedlcem klasztorowi klarysek w Gnieźnie, które utrzymywały je w swym posiadaniu do końca XVIII w.

Kostrzyn zalicza się do najwcześniejszych ośrodków parafialnych w archidiecezji poznańskiej, datowanych na XII a może XI w. Pierwotny kościół – fundacji królów polskich – został w 1331 r. spalony podczas najazdu Krzyżaków. W 1429 r. gościł w Kostrzynie król Władysław Jagiełło. W 1447 r. proboszcz z Tulec Jakub Strzysko założył w Kostrzynie szpital dla ubogich, obok którego stanął drewniany kościółek szpitalny św. Ducha. Na przełomie XV i XVI w. staraniem klarysek gnieźnieńskich wzniesiono w Kostrzynie obecną murowaną gotycką świątynię pod wezwaniem św. Piotra i Pawła.

Fot. 1 Kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Kostrzynie

Fot. 2 Wnętrze kościoła farnego w Kostrzynie

Kostrzyn należał do małych, ale dobrze zorganizowanych miast, miał szkołę parafialną, łaźnię miejską i ratusz – siedzibę rady i burmistrza. W 1458 r. wysłał na wyprawę przeciw Krzyżakom trzech pieszych.

Przez wiele stuleci mieszkańcy Kostrzyna trudnili się głównie rzemiosłem oraz rolnictwem. W 1477 r. było tutaj siedem cechów, które jednocześnie pełniły rolę bractw kościelnych. Do dziś zachowały się statuty cechów: szewskiego, rzeźnickiego, krawieckiego, kuśnierskiego, garncarskiego, płócienniczego i innych. Najpomyślniejszym okresem rozwoju miasta był wiek XVI, kiedy to uległ ożywieniu szlak handlowy z Poznania do Warszawy. W 1503 r. odbył się tutaj sejmik szlachecki w sprawie poborów i pospolitego ruszenia. W 1602 r. utworzony został dekanat kostrzyński. Poważne zniszczenia Kostrzyna miały miejsce w czasie najazdów szwedzkich w 1655 r. i w 1703 r., kiedy to m.in. zrujnowane zostały obydwie kościoły. O odbudowie kościoła farnego przypomina łaciński napis na zabytkowym dzwonie z 1712 r.: „Co wroga ręka Szwedów zburzyła, szczodrobliwością mieszczan kostrzyńskich zostało odbudowane”. Wielkie pożary miasta oraz epidemie i zarazy hamowały jego rozwój.

W 1793 r. Kostrzyn liczył 771 mieszkańców, a w mieście czynna była szkoła, poczta, ratusz, dwa gościńce i cztery wiatraki. Taki stan miasta odnotowano po przejściu go pod zabór pruski. W czasie insurekcji kościuszkowskiej w sierpniu 1794 r. powstańcy zajęli miasto i aresztowali pruskich urzędników.

Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego w 1807 r. w Kostrzynie stacjonowały oddziały legii polskiej gen. Henryka Dąbrowskiego. W latach późniejszych miasto ucierpiało podczas przemarszu różnych wojsk, m.in. rosyjskich, które w pościgu za Napoleonem w 1813 r. spaliły ratusz. W 1848 r. podczas Wiosny Ludów ogłoszono w Kostrzynie niepodległość Polski i zrzucano z budynków orły pruskie. W dniu 9 marca 1863 r. doszło tu do rozruchów, gdy pruscy żołnierze eskortowali schwytych na granicy powstańców polskich.

W pierwszej połowie XIX w. Kostrzyn miał charakter miasteczka rzemieślniczo – rolniczego. Ożywienie rozwoju miasta nastąpiło w drugiej połowie XIX w., kiedy powstała Kasa Pożyczkowa dla miasta Kostrzyna i okolicy, Bractwo Strzeleckie, Kółko Rolnicze i Towarzystwo Przemysłowe. W 1887 r. miasto uzyskało połączenie kolejowe z Poznaniem i Wrześnią. W 1895 r. pobudowano w Kostrzynie pierwszą fabrykę. Była to fabryka pierników i makaronu Antoniego Markiewicza, która wkrótce zasłynęła daleko poza granicami Księstwa. W 1908 r. miasto zbudowało własną elektrownię.

Fot. 3 Rysunek przedstawiający fabrykę pierników i makaronu, I połowa XX w.

W krzewieniu kultury i walki o polskość znaczną rolę odegrały Koło Śpiewackie, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” oraz Towarzystwo Czytelni Ludowych. W 1906 r. dzieci szkolne strajkowały w obronie języka polskiego. Podczas powstania wielkopolskiego 1918/1919 Kostrzyn zorganizował kompanię oraz pluton powstańczy, które wzięły udział w walkach pod Zbąszynem i Kcynią. W okresie międzywojennym miasto rozwijało się wolno. W czasie okupacji niemieckiej miały tu miejsce liczne aresztowania i egzekucje. 20 października 1939 r. żandarmeria rozstrzelała 28 obywateli Kostrzyna i okolic. Ponad 40 kostrzynian zginęło w więzieniach i obozach, ok. 300 wysiedlono do Generalnej Guberni. Od 1941 r. działała tu komórka tajnej organizacji, która później podporządkowała się Armii Krajowej. W obawie przed nadciągającą ofensywą wojsk radzieckich, które wkroczyły do Kostrzyna 22 stycznia 1945 r. prawie wszyscy Niemcy uciekli z miasta.

5.3 Krajobraz kulturowy

Dla województwa wielkopolskiego nie został opracowany audyt krajobrazowy, w związku z powyższym nie ma określonych granic krajobrazów priorytetowych na terenie miasta Kostrzyn.

Obszar gminy Kostrzyn znajduje się w krajobrazie wiejskim - zwyczajnym (zachodnia połowa gminy), wiejskim z obszarami leśnymi (południowo-wschodnia część), a także w krajobrazie wiejskim pagórkowatym z obszarami leśnymi (część północno-wschodnia). Samo miasto Kostrzyn sklasyfikowano jako krajobraz zurbanizowany (wg Studium Ochrony i Kształtowania Krajobrazu w Poznańskim Obszarze Metropolitalnym z 2012 r.).

Gmina Kostrzyn, mimo sprzyjających warunków do rozwoju gospodarczego, zachowała rolniczy charakter i krajobraz kulturowy wielkopolskiej wsi.

Obszary pagórkowate pełniące rolę naturalnych dominant zlokalizowane są w części północnowschodniej gminy. Sięgają one w przybliżeniu od 120 do 130 m n.p.m. Ponadto charakterystyczne elementy, kształtujące krajobraz kulturowy to sylwety kościołów, stanowiące dominanty architektoniczne, ze względu na to, iż są dobrze widoczne daleko poza miastem czy wsią. Są to kościoły: p.w. NMP Wniebowziętej w Czerlejni, p.w. św. Jadwigi w Siekierkach Wielkich, p.w. św. Mikołaja w Siedlcu i św. Kazimierza w Gułtowach. Miasto Kostrzyn charakteryzuje się wykształconym historycznie układem urbanistycznym wzdłuż ulicy Poznańskiej, który jest czytelny w przestrzeni miasta. Zachowany jest tam układ przestrzenny o charakterze wrzeciona z kwadratowym rynkiem i ścisłą zabudową przy rynku i ulicach od niego odchodzących.

Wyróżniono także zespoły pałacowe w Czerlejni, Drążgowie, Gułtowach, Iwnie, Siedlcu i Węgierskim, stanowiące najcenniejsze elementy dziedzictwa kulturowego, które w zasadniczy sposób wpłynęły na charakter krajobrazu w danej miejscowości.

Na uwagę zasługuje stadnina koni w Iwnie – zespół pałacowo-folwarczny, z parkiem krajobrazowym z wielowiekowym drzewostanem także egzotycznym, na terenie parku zlokalizowany jest duży staw z wysepką.

Do elementów ekspozycji czynnej na obszarze gminy Kostrzyn należy punkt widokowy w Brzeźnie z widokiem na krajobraz wiejski pagórkowaty oraz ciąg widokowy na odcinku Tarnowo – Promno (droga powiatowa 2409P) na dolinę Cybiny.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego w celu ochrony i promocji krajobrazu kulturowego, cennego z uwagi na zachowane dziedzictwo kulturowe, a równocześnie atrakcyjnego pod względem walorów przyrodniczych, nie zaproponowano na terenie gminy Kostrzyn utworzenia żadnych parków kulturowych, ani innych dodatkowych form ochrony krajobrazu.

5.4 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Do rejestru zabytków zostały wpisane najcenniejsze zabytki sakralne i założenia dworsko-parkowe. Natomiast z pozostałych zabytków nieruchomych pozostają jedynie wpisy dotyczące stanowisk archeologicznych (6 wpisów).

Czerlejno

- kościół par. pw. NMP Wniebowziętej, drewn., 1743, nr rej.: 2432/A z 22.12.1932

- zespół pałacowy, nr rej.: 2207/A z 11.06.1991:

- pałac z oficyną, 1913
- park, pocz. XX
- dom, obok kościoła, drewn., nr rej.: 2459/A z 31.01.1952 (nie istnieje)
- wiatrak Koźlak, drewn., XIX 1091/Wlkp/A z 15.06.2020

Drążgowo

- zespół pałacowy, pocz. XIX, nr rej.: 1534/A z 2.07.1974:
- pałac
- park

Gultowy

- kościół par. pw. św. Kazimierza, szach., 1737-38, 1834, nr rej.: 2468/A z 1.09.1935
- zespół pałacowy:
- pałac, 1780-86, nr rej.: 2469/A z 11.03.1952
- park, 2 poł. XVIII, nr rej.: 175/A z 18.07.1968
- oficyna, 1780, nr rej.: jw.

Ignacewo

- dwór, 1879, nr rej.: 2260/A z 16.12.1992

Iwno

- kościół par. pw. NMP Szkaplerznej, 1783, nr rej.: 2470/A z 3.09.1935
- zespół pałacowy, 2 poł. XIX, XX,
nr rej.: 767/Wlkp/A z 29.10.1968, z 4.02.1988, z 5.02.1981, z 23.11.1994 i z 20.10.2009 :
- pałac, 1 poł. XIX, 1902-05
- oficyna pałacowa, ok. 1850
- park, XIX
- główna brama wjazdowa, ok. 1850
- budynek przybramny (dom ogrodnika), ok. 1850
- ujeżdżalnia i wozownia, 1850-57
- dom dyrektora, 1920
- ochronka, XIX/XX
- zespół folwarczny, poł. XIX, k. XIX, 1920-39, nr rej.: 2322/A z 24.11.1994:
- stajnia ogierów
- stajnia koni wyścigowych, 1890-1919
- stajnia koni „remontowych”
- gorzelnia, k. XIX
- ogrodnictwo z oranżerią, k. XIX

- stelmacharnia z kuźnią i magazynem
- stodoła z młynem parowym i garaż pługów parowych, 4 ćw. XIX
- stajnia
- chlewnia
- budynek mieszkalny

Klony

- zespół dworski, nr rej.: 712/Wlkp/A z 10.09.1987 i z 3.10.2008:
- dwór, poł. XIX
- park, 3 ćw. XIX

Kostrzyn

- założenie urbanistyczne, XIII-XIX, nr rej.: 2236/A z 19.06.1992
- kościół par. pw. św. św. Piotra i Pawła, XVI, 1712, 1791, nr rej.: 2436/A z 22.12.1932
- dom, Rynek 6, szach., poł. XIX, nr rej.: 1901/A z 5.01.1983

Siedlec

- kościół par. pw. św. Mikołaja, 1770-75, nr rej.: 2441/A z 22.12.1932
- zespół pałacowy:
- pałac, 1770-90, nr rej.: 2472 z 18.04.1952
- park wraz z 2 alejami lipowymi, 2 poł. XVIII, XIX, nr rej.: 1756/A z 7.05.1977

Siekierki Wielkie

- kościół par. pw. św. Jadwigi, drewn., 1762, nr rej.: 2442/A z 22.12.1932
- park, poł. XIX, nr rej.: 2134/A z 11.09.1987

Tarnowo

- zespół dworski, XIX:
- dwór, nr rej.: 2084/A z 27.03.1986
- park, nr rej.: 2132/A z 10.09.1987

Węgerskie

- zespół pałacowy, nr rej.: 2160/A z 18.08.1988:
- pałac, XIX/XX
- park, XIX

5.5 Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Podstawą do opracowania poniższego zestawienia jest wykaz obiektów z gminnej ewidencji zabytków nieruchomości.

Gmina Kostrzyn posiada gminną ewidencję zabytków nieruchomych założoną w 2011 r. Ewidencja została przyjęta przez Burmistrza Gminy Kostrzyn poprzez włączenie kart adresowych zabytków nieruchomych do gminnej ewidencji zabytków

W lutym 2020 r., zgodnie z założeniami Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami przystąpiono do aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych. Zarządzeniem nr 431/2021 Burmistrza Gminy Kostrzyn z dnia 26 października 2021 r. przyjęto aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych w zakresie kart adresowych zabytków nieruchomych. Zaktualizowany wykaz kart adresowych zabytków nieruchomych, został pozytywnie zaopiniowany przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

W Gminnej Ewidencji Zabytków, zgodnie z art. 22 ust. 4 i 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) powinny zostać ujęte zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Kostrzyn ujęte zostały jedynie obiekt zabytkowe wpisane do rejestru i inne zabytki nieruchome znajdujące się

w wojewódzkiej ewidencji zabytków, których włączenie do Gminnej Ewidencji Zabytków jest obligatoryjne. Obecnie w Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych ujętych jest 360 obiektów.

Integralną częścią Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Kostrzyn jest Gminna Ewidencja Zabytków Archeologicznych gminy Kostrzyn, przyjęta Zarządzeniem nr 458/2018 Burmistrza Gminy Kostrzyn z dnia 7 maja 2018 r.

- BRZEŹNO

- 1) Dom nr 2, mur. ok. 1900 (ob. ul. Słoneczna 1)
- 2) Dom nr 39, mur., 1903, rozbud. (ob. ul. Kostrzyńska 6).
- 3) Cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w.
- 4) Cmentarz bezwyznaniowy (epidemiczny), XIX

- BUSZKÓWIEC

ZESPÓŁ FOLWARCZNY

- 5) Zespół folwarczny
- 6) Czworak I, mur., 4 ćw. XIX
- 7) Czworak II, mur., ok. 1900 (ob. nr 4)
- 8) Obora, mur 4 ćw. XIX (ob. nr 3)
- 9) Chlew I, mur. ok. 1900

- 10) Chlew II, mur. ok. 1900
- CZERLEJNO
ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. NMP WNIEBOWZIĘTEJ
    - 11) Kościół, drewn., 1743, restaur. 1848, przebud. 1939, 1958
    - 12) Plebania, mur., k. XIX
    - 13) Cmentarz przykościelny, XVIII
    - 14) Cmentarz parafialny (rzymsko-katolicki ul. Klonowska, 2 poł. XIX
  - ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY
    - 15) Zespół pałacowo-folwarczny
    - 16) Pałac, mur., 1913
    - 17) Oficyna, mur., 1913
    - 18) Park krajobrazowy, pocz. XX
    - 19) Dwojak I nr 24 (ob. ul. Wielkopolska 2), mur., 1 ćw. XX
    - 20) Dwojak II nr 23 (ob. ul. Wielkopolska 4), mur., 1 ćw. XX
    - 21) Dwojak III nr 22 (ob. ul. Wielkopolska 6), mur., 1 ćw. XX
    - 22) Dwojak IV nr 21 (ob. ul. Wielkopolska 7), mur., 1 ćw. XX
    - 23) Dwojak V nr 20 (ob. ul. Wielkopolska 5), mur., 1 ćw. XX
    - 24) Dwojak VI nr 16 (ob. ul. Klonowska 8), mur., 1 ćw. XX
    - 25) Dwojak VII nr 15 (ob. ul. Klonowska), mur., 1 ćw. XX
    - 26) Obora I, mur. 1900, rem. 1970-1980
    - 27) Obora II, mur., 1910-1910
    - 28) Stajnia koni roboczych (magazyn nawozów), mur. 4 ćw. XIX
    - 29) Stodoła, 1 ćw. XX
    - 30) Karczma nr 19 (ob. dom), mur., XIX, rem. 1922-1924, 1965.
    - 31) Dom w zagrodzie nr 27 (ob. Kleszczewska 2), mur., l. 20/30 XX
    - 32) Obora w zagrodzie nr 27 (ob. Kleszczewska 2), mur., 1929
    - 33) Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 27 (ob. Kleszczewska 2), mur., l. 20 XX
    - 34) Wiatrak Koźlak, drewn., XIX
  - DRĄŻGOWO
ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY
    - 35) Zespół dworsko-folwarczny
    - 36) Dwór, mur., l. 30 XIX w., przebud. i rozbud. ok. 1890 r
    - 37) Park, pocz. XIX w
    - 38) Oficyna, mur., k. XIX w (ob. dom nr 2)

- 39) Spichlerz, mur., 1901
- 40) Stodoła, mur., XIX/XX w
- 41) Obora, mur. XIX/XX w
- 42) Stajnia, ob. obora, mur. XIX/XX
- 43) Dwojak, mur., 1918 (ob. dom nr 4)
- 44) Czworak, mur., l. 90 XX w (ob. dom nr 9)
- GLINKA DUCHOWNA
  - 45) Dom nr 1, mur., 4 ćw. XIX w (ob. dom nr 15)
  - 46) Dom nr 5, mur., 1895 (ob. dom nr 6)
  - 47) Cmentarz bezwyznaniowy (choleryczny), XIX w
- GLINKA SZLACHECKA
  - 48) Dom nr 2, mur., ok. 1900
- GUŁTOWY
  - ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. KAZIMIERZA
  - 49) Kościół, szach., 1737-38, 1710-80, rozbud. 1834, 1895, 1953, 1984, 1992
  - 50) Plebania., mur., 1912
  - 51) Kostnica przycementarna, mur., 2 poł. XIX
  - 52) Cmentarz przykościelny, XVIII-XIX
  - 53) Cmentarz rzymsko-katolicki XX
  - ZESPÓŁ PAŁACOWY
  - 54) Zespół pałacowy
  - 55) Pałac, mur., ok. 1780-86, k. XVIII, remont 1868-74
  - 56) Oficyna, mur., 1780-86, remont 1868-74
  - 57) Oficyna ze stajnią i wozownią, mur k. XVIII
  - 58) Park krajobrazowy, 1780-86
  - 59) Dom pracowników kolejowych ul. Kasztanowa 22 (Stacja kolejowa), mur., 1900
  - 60) Szkoła, mur., 1900-1910 (ul. Średzka)
  - 61) Dom ul. Wiejska nr 8., mur. l. 20-30 XX
  - 62) Dom ul. Wiejska nr 34., mur. l. 20/30 XX
- GWIAZDOWO
  - ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY
  - 63) Park krajobrazowy, 4 ćw. XIX
  - 64) Gorzelnia, mur., 1901

65) Czworak I, mur., XIX/XX (Obecnie nr 11)

66) Czworak II, mur., XIX/XX (Obecnie nr 1)

- IGNACEWO

67) Dwór, mur., 1897 (obecnie ul. Ignacewo nr 9)

- IWNO

ZESPÓŁ KOŚCIÓŁA PARAFIALNEGO P.W.MATKI BOSKIEJ SZKAPLERZNEJ

68) Kościół, mur., 1778-1780

69) Kostnica, mur., k. XVIII

70) Brama, mur., XIX

71) Cmentarz przykościelny, XVIII-XIX

72) Cmentarz rzymsko-katolicki, 2 poł. XIX

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY

73) Część pałacowa

74) Zespół pałacowo- folwarczny

75) Pałac, mur., poł. XIX, rozbud. k. XIX, remont 1920-1933, 1989

76) Oficyna, mur, ok. poł. XIX, przebud.

77) Park krajobrazowy, XVIII, XIX

78) Brama główna, 2 poł. XIX

79) Budynek przybramny, mur., 1850-1852

80) Dom ogrodnika, mur, l.60 XIX, rem.

81) Brama zachodnia, mur. , 2 poł. XIX

82) Dom Dyrektora, mur. ok. 1910, remont 1919,

83) Dom weterynarza, mur., ok. 1910 (ob. ul. Ułańska nr 11)

84) Dom kierownika tartaku, mur., 1920 (ob. ul. Ułańska 6)

85) Ujeżdżalnia, mur., 1850-57

86) Ochronka, mur., XIX/XX

87) Leśniczówka, mur. 90. XIX, przebud.

88) Oranżeria, mur.-szkło, XIX

CZEŚĆ FOLWARCZNA

89) Gorzelnia, mur. k. XIX

90) Dom rządcy, mur., poł. XIX

91) Młyn parowy (magazyn), mur. 1896

92) Kuźnia, stelmacharnia, mur. ok. poł. XIX

93) Stajnia I, koni wyścigowych, mur., 1890-1910

- 94) Stajnia II, mur. k. XIX
- 95) Stajnia III, ogierów, mur. k. XIX (Ułańska 12)
- 96) Stajnia IV (koni remontów), ob. magazyn zbożowy, k. XIX (2 poł. XIX)
- 97) Stodoła, ob. magazyn zbożowy, mur., k. XIX
- 98) Warsztat, mur., 4 ćw. XIX (1902)
- 99) Magazyn maszyn (garaż pługów parowych), 4 ćw. XIX
- 100) Cegielnia, mur. k. XIX (1892)

KOLONIA MIESZKALNA

- 101) Dwojak, bez numeru, mur. 1890
- 102) Dwojak nr 11, mur. 1890 (Ułańska 9)
- 103) Czworak nr 12, mur. 1906 (1890?) (Ułańska 7)
- 104) Czworak nr 24, mur., 1925 (Gnieźnieńska 5)
- 105) Czworak nr 25, mur., k. XIX (Ułańska 2)
- 106) Czworak nr 26, mur., k. XIX (Ułańska 4)
- 107) Dwojak, mur., 1901 (Leśna 1)
- 108) Dwojak nr 17 Ułańska 3, mur., 1857 (1903)
- 109) Dwojak nr 18 Ułańska 1, mur., 1925 (4 ćw. XIX)
- 110) Dwojak nr 33 Leśna 3, mur., pocz. XX
- 111) Szkoła, ob. dom, mur. pocz. XX (Gnieźnieńska 4)

- JAGODNO

- 112) Dom nr 3, mur., 1909
- 113) Dom nr 13, mur., 1906

- KLONY

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

- 114) Zespół dworsko- folwarczny
- 115) Dwór, mur., poł. XIX, przebud.
- 116) Oficyna, mur., 1900-1910
- 117) Obora ze spichlerzem, mur., 4 ćw. XIX
- 118) Park, k. XIX w.

- LIBARTOWO

- 119) Park dworski

- ŁUGOWINY

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

- 120) Zespół pałacowo-folwarczny
- 121) Dwór, mur., 4 ćw. XIX
- 122) Park krajobrazowy, XIX
- 123) Dom robotników-folwarcznych, mur., 2 poł. XIX (ob. nr 3)
- MIKUSZYN
  - 124) Pozostałości zespołu folwarcznego
- RUJSCA
  - 125) Cmentarz choleryczny, XIX
- SANNIKI
  - ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY
(POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU DWORSKIEGO)
  - 126) Zespół pałacowo-folwarczny
  - 127) Park krajobrazowy, k. XIX
  - 128) Obora, mur., 1895
  - 129) Stodoła I, mur., ok. 1900
  - 130) Stodoła II, mur., 4 ćw. XIX
  - 131) Sześciorak nr 2, mur., 1893 (Obecnie nr 3)
  - 132) Ośmiorak nr 4, mur., ok. 1900
- SIEDLEC
  - ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. MIKOŁAJA
  - 133) Kościół, mur., 1770-1775
  - 134) Kaplica, mur., poł. XIX
  - 135) Brama, mur., poł. XIX
  - 136) Plebania, mur., 4 ćw. XIX
  - 137) Cmentarz przykościelny, XVIII
  - 138) Cmentarz rzymsko-katolicki, 2 poł. XIX
  - 139) Cmentarz bezwyznaniowy, choleryczny, XIX
  - 140) Szkoła ob. zajazd nr 11a, mur. ok. 1900
  - ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY
  - 141) Zespół pałacowo-folwarczny
  - 142) Pałac, mur., 1770-1775, 1788-1790
  - 143) Park, 2 poł. XVIII, XIX
  - 144) Gorzelnia, mur., 1907

- 145) Spichlerz, mur., 1911
- 146) Magazyn zboża, mur., 1887
- 147) Stajnia ze świniarnią (magazyn), mur. 4 ćw. XIX
- 148) Dom sześciorak, mur. 1891
- 149) Stodoła, mur, 4 ćw. XIX w
- 150) Sieczkarnia, mur., 4 ćw. XIX
- 151) Brama wschodnia, mur., 2 poł. XIX
- 152) Ogrodzenie, mur., 2, poł. XIX
- SIEDLECZEK
  - 153) Szkoła- obecnie dom nr 17, mur., ok. 1900-1910
  - 154) Cmentarz ewangelicki, XVIII
  - 155) Dom nr 11 (ob. bez numeru), glin.-drewn., 3 ćw. XIX
- SIEKIERKI
  - SIEKIERKI WIELKIE
    - 156) Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi, drewn., 1762 restaur.
    - 157) Cmentarz rzymsko-katolicki, XIX
    - 158) Szkoła, mur., XIX/XX
  - ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY
    - 159) Zespół dworsko-folwarczny
    - 160) Park krajobrazowy, poł. XIX
    - 161) Gorzelnia, mur., 1901
  - SIEKIERKI MAŁE
    - 162) Dom Siekierki Małe nr 14, mur., 1908 (ob. ulica Szkolna 53)
    - 163) Dom Siekierki Małe nr 19, mur., 1908 (ob. ulica Rabowicka 3)
- SKAŁOWO
  - 164) Cmentarz ewangelicki (patrz Kostrzyn)
  - 165) Dom nr 5, mur., 1908, przebud.
  - 166) Dom nr 6, mur., 1909
  - 167) Dom nr 8, mur., 1906
- SOKOLNIKI DRĄŻGOWSKIE
  - ZESPÓŁ FOLWARCZNY
    - 168) Park, poł. XIX
    - 169) Obora, mur., 1900-1910

- 170) Kuźnia i stelmacharnia, mur., 1900-1910
- STRUMIANY
    - ZESPÓŁ DOMU NR 3
    - 171) Dom, mur., 1900-1910
    - 172) Obora, mur., 1900-1910
    - ZESPÓŁ DOMU NR 6
    - 173) Dom, mur., 1912
    - 174) Chlew z oborą, mur. 1910-1920
    - 175) Stodoła, mur. 4 ćw. XIX
  - TARNOWO
    - ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY
    - 176) Zespół pałacowo-folwarczny
    - 177) Dwór, mur., 1 poł. XIX w., przebud. k. XIX
    - 178) Park krajobrazowy, XIX
    - 179) Ogrodzenie, mur. 1 poł. XIX
    - 180) Spichlerz, mur., 1934-1935
    - 181) Silos, mur., 1934-1935
    - 182) Cielętnik, mur., 1934-1935
  - TRZEK
    - TRZEK MAŁY
    - 183) Pałac „dom mieszkalny „dwór”, mur., 2 poł. XIX w., przebud. I. 20 XX w. (ul. Akacyjowa 2)
    - ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY
    - 184) Pozostałości zespołu dworsko-folwarcznego, ul. Dębowa 5
    - 185) Dwór, mur., mur. (ul. Dębowa)
    - 186) Stajnia, mur., (ul. Dębowa)
    - TRZEK DUŻY
    - 187) Szkoła (świetlica), mur., pocz. XX (ul. Czereśniowa 3)
    - 188) Dom nr 29, mur., pocz. XX (ul. Czereśniowa 9)
    - 189) Dom nr 44, mur. 1912 (ul. Lipowa 22)
    - 190) Dom nr 50, mur., ok. 1900 (ul. Wydzierzewice 6)
    - 191) Dom nr 51, mur., ok. 1900 (ul. Wydzierzewice 4)
    - 192) Dom nr 52, mur., ok. 1900 (ul. Wydzierzewice 2)
    - 193) Budynek inwentarski przy domu nr 52 (ul. Wydzierzewice 2)

- 194) Stodoła przy domu nr 52 (ul. Wydzierzewice 2)
- 195) Remiza, mur., pocz. XX
- 196) Cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX (Ten sam obiekt ujęty 2 krotnie pod nazwą Trzek i Trzek Duży)
- WIKTOROWO
    - ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY
    - 197) Zespół folwarczny
    - 198) Dwór, mur., 4 ćw. XIX (ob. nr 1)
    - 199) Budynek wielofunkcyjny (Stajnia- cz. biura), mur., 4 ćw. XIX
    - 200) Sieczkarnia, mur., 1898
    - 201) Stajnia (później mleczarnia), mur., 1898
    - 202) Warsztat (kuźnia-stolarnia), mur., 4 ćw. XIX
    - 203) Dom robotników folwarcznych (sześciorek nr 5), mur., 4 ćw. XIX
    - 204) Dom robotników folwarcznych (dwojak nr 6), mur., 4 ćw. XIX
    - 205) Dom robotników folwarcznych (czworak nr 14), mur., 4 ćw. XIX
  - WĘGIERSKIE
    - 206) Szkoła, mur., 1900-1910
    - 207) Dom nr 13, mur. 1900-1910
    - ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY
    - 208) Zespół pałacowo-folwarczny
    - 209) Pałac, mur., XIX/XX
    - 210) Park, krajobrazowy, XIX/XX
    - 211) Brama wjazdowa, mur. 2 poł. XIX
    - 212) Ogrodzenie
    - 213) Obora, mur. 2 poł. XIX
  - WRÓBLEWO
    - 214) Dom nr 11, mur., 1910
  - KOSTRZYN
    - 215) Historyczny układ urbanistyczny XIII-XIX/XX
    - ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. ŚW. PIOTRA I PAWŁA
    - 216) Kościół, mur., XVI, restaur. 1712, 1791
    - 217) Dzwonnica, drewn., XVIII/XIX, restaur. 1871
    - 218) Cmentarz przykościelny, XVI-XIX

CMENTARZE

- 219) Cmentarz rzymsko-katolicki, parafialny 2 poł. XIX (ul. Cmentarna)
- 220) Kaplica cmentarna, mur., 1932 (ul. Cmentarna)
- 221) Cmentarz bezwyznaniowy, XX (ok. 1940) (Ul. Cmentarna)
- 222) Cmentarz żydowski, 2 poł. XIX (ul. Słowackiego)
- 223) Cmentarz rzymsko-katolicki, XVIII, nieistniejący, (Skwer Jana Pawła II)

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO

- 224) Dworzec kolejowy, mur. 4 ćw. XIX
- 225) Dom pracowników kolejowych, mur., 4 ćw. XIX (Warszawska 9)
- 226) Dom pracowników kolejowych, mur., 1900-1910 (Warszawska 13)
- 227) Dom pracowników kolejowych(budynek rozdzielni), mur., 1900-1910 (Żeromskiego 2)
- 228) Szkoła, mur. 1849, rozbud. (Średzka 9)
- 229) Poczta, mur., 1 ćw. (Dworcowa 11)
- 230) Dawna poczta dylizansowa, mur., 4 ćw. XIX ob. dom Poznańska 13)
- 231) Młyn, mur., 1908 (Dworcowa 22)
- 232) Mleczarnia, mur., ok. 1910 (Poznańska 35)
- 233) Fabryka pierników i makaronu, mur 1895 (Dworcowa 1)
- 234) Magazyn, II, mur. 4 ćw. XIX (ul. Wrzesińska 5- właśc. Średzka 2a)
- 235) Magazyn, III, mur. ok. 1900 (ul. Wrzesińska - właśc. Średzka 2)

ULICA DWORCOWA

- 236) Dom nr 6, mur., 1904, l.20 XX
- 237) Dom nr 7, mur., 1900-1910
- 238) Dom nr 9, mur., 1904
- 239) Dom nr 10, mur., 1 ćw. XX
- 240) Dom nr 17, mur., 1888
- 241) Dom nr 23, mur., 1900-1910
- 242) Dom nr 27, mur., 1900-1910
- 243) Dom nr 27a, mur., 1907

ULICA HALLERA

- 244) Dom nr 4, szach., 1910, rozbud.
- 245) Dom nr 6, mur., 1910
- 246) Dom nr 8, mur., ok. 1910
- 247) Dom nr 10, mur., XIX/XX

248) Dom nr 12, mur., 1927

249) Dom nr 13, mur., pocz. XX

ULICA KILIŃSKIEGO

250) Dom nr 27, mur. 1920

ULICA KOŚCIELNA

251) Dom nr 5, mur., ok. 1920

252) Dom nr 7, mur. 4 ćw. XIX

253) Dom nr 11, mur. 4 ćw. XIX

254) Dom nr 13, mur. 4 ćw. XIX

255) Dom nr 17, mur. 3 ćw. XIX

ULICA KOŚCIUSZKI

256) Dom nr 1, mur. 1910

257) Dom nr 3, mur. 1907

258) Dom nr 7, mur. 1908

259) Dom nr 15, mur. 4 ćw. XIX

260) Dom nr 16, mur. 1909

261) Dom nr 19, mur. 4 ćw. XIX

262) Dom nr 23, mur. 4 ćw. XIX

263) Dom nr 27, mur. 1920

ULICA MICKIEWICZA

264) Dom nr 1, mur., 1894

265) Dom nr 3, mur.,- szach., ok. poł. XIX

266) Dom nr 5, mur., 4 ćw. XIX

267) Dom nr 6, mur., pocz. XX

268) Dom nr 11, mur., 4 ćw. XIX

269) Dom nr 13, mur., 4 ćw. XIX

270) Dom nr 16, mur. 1924

271) Dom nr 17, mur., 1 ćw. XX

272) Dom nr 19, mur., 1 ćw. XX

273) Dom nr 24, mur., 3 ćw. XIX

274) Dom nr 25, mur., 1 ćw. XX

275) Dom nr 26, mur., l. 20/30. XX

276) Dom nr 28, mur., ok. 1905

277) Dom nr 31, mur., 1905

- 278) Dom nr 35, mur., 1 ćw. XX
ULICA OGRODOWA
- 279) Dom nr 4, mur., 1900-1910
ULICA PIASTA
- 280) Dom nr 21, mur., 1908
ULICA POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH
- 281) Dom nr 2, mur., 4 ćw. XIX
ULICA POZNAŃSKA
- 282) Dom nr 1, mur., 1900-1910
- 283) Dom nr 2, mur., ok. 1900
- 284) Dom nr 5, mur., k. XIX
- 285) Dom nr 6, mur., pocz. XX
- 286) Dom nr 7, mur., 3 ćw. XIX
- 287) Dom nr 8, mur., 1906
- 288) Dom nr 11, mur., ok. 1900
- 289) Dom nr 13, mur., ok. 1900
- 290) Dom nr 18, mur., 1900-1910
- 291) Dom nr 19, mur., l. 20/30. XX
- 292) Dom nr 23, mur., 1901
- 293) Dom nr 28, mur., 1905
- 294) Dom nr 29, mur., 4 ćw. XIX
- 295) Dom nr 29a, mur., 4 ćw. XIX
- 296) Dom nr 32, mur., 1910
- 297) Dom nr 36, mur., 1911
- 298) Dom nr 41 (dawn. bez numeru), l.20/30 XX
- 299) Dom nr 42, mur., 1912
- 300) Dom nr 93, mur., 1900-1910
ULICA PÓŁWIEJSKA
- 301) Dom nr 28, mur., l. 20/30 XX
RYNEK
- 302) Dom nr 1, mur., pocz. XIX
- 303) Dom nr 2, mur., pocz. XX
- 304) Dom nr 3, mur., 4 ćw. XIX
- 305) Dom nr 4, mur., pocz. XX

- 306) Dom nr 5, mur., pocz. 1903
- 307) Dom nr 5a, mur., 1894
- 308) Dom nr 6, mur., 1888
- 309) Dom nr 7, mur., 1900-1910
- 310) Dom nr 8, mur., pocz. XX
- 311) Dom nr 9, mur., pocz. XX
- 312) Dom nr 10, mur., poł. XIX,
- 313) Dom nr 11, mur., pocz. XX
- 314) Dom nr 12, mur., pocz. 3 ćw. XIX
- 315) Dom nr 13, mur., pocz. XX
- 316) Dom nr 15, mur., pocz. XIX
- 317) Dom nr 16, mur., 2. poł XIX, przebud
- 318) Dom nr 17, mur., pocz. XX
- 319) Dom nr 18, mur., pocz. XX
- 320) Dom nr 19, mur., 4 ćw. XIX
- 321) Brama cechowa, mur., l. 70. XX

ULICA STRUMIAŃSKA

- 322) Dom nr 8, mur., 1908

ULICA SZYMAŃSKIEGO

- 323) Dom nr 1, mur., ok. 1900
- 324) Dom nr 6, mur., 1 poł. XIX
- 325) Dom nr 8, szach., ok. 1836
- 326) Dom nr 10, mur., pocz. XX
- 327) Dom nr 20, mur., 4 ćw. XIX

ULICA ŚREDZKA

- 328) Dom nr 2, mur., 2 poł. XIX
- 329) Dom nr 3, mur., k. XIX
- 330) Dom nr 4, mur., poł. XIX
- 331) Dom nr 5, mur., k. XIX
- 332) Dom nr 8 (plebania), mur., 4 ćw. XIX
- 333) Dom nr 10, mur., 4. ćw. XIX
- 334) Dom nr 11, mur., pocz. XX
- 335) Dom nr 12, mur., 4 ćw. XIX
- 336) Dom nr 13, mur., 4 ćw. XIX

- 337) Dom nr 16, mur., poł. XIX
- 338) Dom nr 17, mur., 3 ćw. XIX
- 339) Dom nr 19, mur., 3 ćw. XIX
- 340) Dom nr 20, mur., 4 ćw. XIX
- 341) Dom nr 26, mur., 2 poł. XIX
- 342) Dom nr 28, mur., ok. poł. XIX, przebud.
- 343) Dom nr 32, mur., 1 ćw. XX
- 344) Dom nr 37, mur., 4 ćw. XIX
- 345) Dom nr 38, mur., 1896 (1910-1920)
- 346) Dom nr 39, mur., 4 ćw. XIX
- 347) Dom nr 42, mur., 1 poł. XIX, (1954?)
- 348) Dom nr 46, mur., 4 ćw. XIX
- 349) Dom nr 48, mur., 1900-1910
- 350) Dom nr 52, mur., 1900
- 351) Dom nr 62, mur., 4 ćw. XIX
- 352) Zespół domu nr 27, ok. 1920
- 353) Dom, mur., ok. 1907

ULICA WRZESIŃSKA

- 354) Dom nr 1, mur k. XIX w. (właściwie Rynek 1)
- 355) Dom nr 2, mur. 4. ćw. XIX (właściwie Rynek 1a)
- 356) Magazyn zbożowy bez numeru, mur, ok. 1900 (właściwie Średzka 2)
- 357) Magazyn nr 5 zbożowy, mur, ok. 1900 (właściwie Wrzesińska 2a)
- 358) Zakład rzemieślniczy (Wrzesińska nr 1), mur. ok. 1910-1920

ULICA ŻEROMSKIEGO

- 359) Dom nr 12 (obecnie 14), mur., 1910-1920

5.6 Zabytki ruchome

Na terenie gminy Kostrzyn znajdują się następujące zabytki ruchome:

- a) Czerlejno - kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej – rzeźba św. Jan - Nr rejestru z 1950 r. (1szt);
- b) Czerlejno - kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej – rzeźba Matka Boska Wniebowzięta - Nr rejestru 34/3/B z 1950 r. (1 szt.);
- c) Czerlejno - kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej – wyposażenie - Nr rejestru 111/B z 1971 r. (38 szt.);

- d) Czerlejno - kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej – rzeźba krucyfiks - Nr rejestru 31/3/B z 1950 r. (1 szt.);
- e) Gułtowy - pałac – wystrój - Nr rejestru 126/B z 1971 r. (10 szt.);
- f) Gułtowy- kościół pw. Św. Kazimierza – wyposażenie – Nr rejestru 114/B z 1971 r. (22 szt.);
- g) Iwno - pojazd konny – powóz Victoria (wydano pozwolenie na przeniesienie do Golejewka) – Nr rejestru 305/B z 1973 r. (1 szt.);
- h) Iwno - kościół pw. Matki Boskiej Szkaplerznej – wyposażenie – Nr rejestru 125/B z 1971 r. (24 szt.);
- i) Iwno - pojazd konny – Wolant (wydano pozwolenie na przeniesienie do Golejewka) – Nr rejestru 302/B z 1973 r. (1 szt.);
- j) Kostrzyn - kościół pw. Św. Piotra i Pawła – wyposażenie– Nr rejestru 128/B z 1971 (26 szt.);
- k) Kostrzyn- krucyfiks drewniany, polichromowany – Nr rejestru 118/B z 1971 r. (26 szt.);
- l) Siedlec - pałac – sztukaterie – Nr rejestru 116/B z 1971 r. (6 szt.);
- m) Siedlec - kościół pw. Św. Mikołaja – wyposażenie – Nr rejestru 132/B z 1971 r. (17 szt.);
- n) Siedlec - kościół pw. Św. Mikołaja – wyposażenie – Nr rejestru 541/Wlkp/B z 11.12.2019 (13 szt.);
- o) Siekierki - kościół pw. Św. Jadwigi – wyposażenie – Nr rejestru 133/B z 1971 r. (21 szt.);
- p) Siekierki - kościół pw. Św. Jadwigi – polichromia na stropie – Nr rejestru 113/10/B z 1954 (1 szt.).

Powyższe zabytki stanowią własności prywatne, nie jest więc znany dokładny stan ich zachowania.

5.7. Parki i założenia dworsko-parkowe (wg wykazu Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu):

- a) Czerlejno: park krajobrazowy o pow. 1,63 ha z pocz. XX w.,
- b) Drzążgowo: park krajobrazowy o pow. 8,85 ha z 1 poł. XIX w.,
- c) Gułtowy: park krajobrazowy o pow. 18,3 ha z przeł. XVIII/XIX w.,
- d) Gwiazdowo: park krajobrazowy o pow. 3,05 ha z przeł. XIX/XX w.,
- e) Iwno: park krajobrazowy o pow. 24,75 ha z XVIII w.,
- f) Klony: park krajobrazowy o pow. 5,74 ha z końca XIX w.,
- g) Libartowo: park krajobrazowy o pow. 2,40 ha z 2 poł. XIX w.,
- h) Ługowiny: park krajobrazowy o pow. 1,07 ha z końca XIX w.,
- i) Sanniki: park krajobrazowy o pow. 1,05 ha z końca XIX w.,
- j) Siedlec: park krajobrazowy o pow. 8,50 ha z końca XVIII w.,
- k) Siekierki Wielkie: park krajobrazowy o pow. 4,25 ha z poł. XIX w.,

- l) Sokolniki Drążgowskie: park krajobrazowy o pow. 0,56 ha z 2 poł. XIX w.,
- l) Tarnowo: park krajobrazowy o pow. 3,92 ha z końca XIX w.,
- m) Węgierskie: park krajobrazowy o pow. 2,05 ha z pocz. XX w.

5.8. Cmentarze (wg wykazu Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu):

- a) Brzeźno: zamknięty cmentarz ewangelicki z II poł. XIX w.,
zamknięty cmentarz bezwyznaniowy z XIX w.,
- b) Czerlejno: czynny cmentarz rzym.-kat. z II poł. XIX w.,
- c) Glinka Duchowna: zamknięty cmentarz bezwyznaniowy z XIX w.,
- d) Gułtowy: czynny cmentarz rzym.-kat. z XX w.,
- e) Iwno: czynny cmentarz rzym.-kat. z II poł. XIX w.,
- f) Kostrzyn: zamknięty cmentarz rzym.-kat. z XVIII w.,
zamknięty cmentarz rzym.-kat. z XVIII w.,
zamknięty cmentarz bezwyznaniowy z XX w.,
pole – cmentarz żydowski z II poł. XIX w.,
zamknięty cmentarz ewangelicki z II poł. XIX w.,
czynny cmentarz rzym.-kat. z II poł. XIX w.,
- g) Rujśca: zamknięty cmentarz bezwyznaniowy z XIX w.,
- h) Siedlec: czynny cmentarz rzym.-kat. z II poł. XIX w.,
- i) Siedleczek: zamknięty cmentarz ewangelicki z XVIII w.,
- j) Siekierki Wielkie: czynny cmentarz rzym.-kat. z XIX w.,
- k) Trzek: zamknięty cmentarz ewangelicki z XIX w.,
- l) Trzek Duży: zamknięty cmentarz ewangelicki z II poł. XIX w.

6. Zabytki archeologiczne.

6.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy.

Na terenie gminy znajduje się 6 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (grodziska):

- grodzisko, Wiktorowo, stan. arch. nr 1, AZP 52-31/139, nr rej. 1372/A z 11. 11. 1972
- grodzisko, Siekierki, stan. arch. nr 1, AZP 53-30/225, nr rej. 1371/A z 11. 11. 1972
- grodzisko, Trzek, stan. arch. nr 1, AZP 53-30/227, nr rej. 1370/A z 10. 11. 1972
- grodzisko, Sokolniki Drążgowskie, stan. arch. nr 1, AZP 53-31/155, nr rej. 1366/A z 10. 11. 1972
- grodzisko, Gułtowy, stan. arch. nr 1, AZP 53-31/159, nr rej. 1369/A z 10. 11. 1972
- grodzisko, Siedlec, stan. arch. nr 1, AZP 53-31/161, nr rej. 1373/A z 11. 11. 1972.

6.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.

- grodzisko, Wiktorowo, stan. arch. nr 1, AZP 52-31/139
- grodzisko, Siekierki, stan. arch. nr 1, AZP 53-30/225
- grodzisko, Trzek, stan. arch. nr 1, AZP 53-30/227
- grodzisko, Sokolniki Drążgowskie, stan. arch. nr 1, AZP 53-31/155
- grodzisko, Gułtowy, stan. arch. nr 1, AZP 53-31/159
- grodzisko, Siedlec, stan. arch. nr 1, AZP 53-31/161
- grodzisko, Iwno, stan. arch. nr 2, AZP 52-31/91
- grodzisko, Wróblewo, stan. arch. nr 8, AZP 53-30/212
- grodzisko, Gułtowy, stan. arch. nr 18, AZP 53-31/4
- grodzisko, Drążgowo, stan. arch. nr 7, AZP 54-31/11

6.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków.

Istotną częścią dziedzictwa kulturowego są zabytki archeologiczne. Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne – warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne, jak i ruchome zabytki z nich pochodzące, jak i luźno znajdowane skarby. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz.U. 96.120.564 ze zm.) określa je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

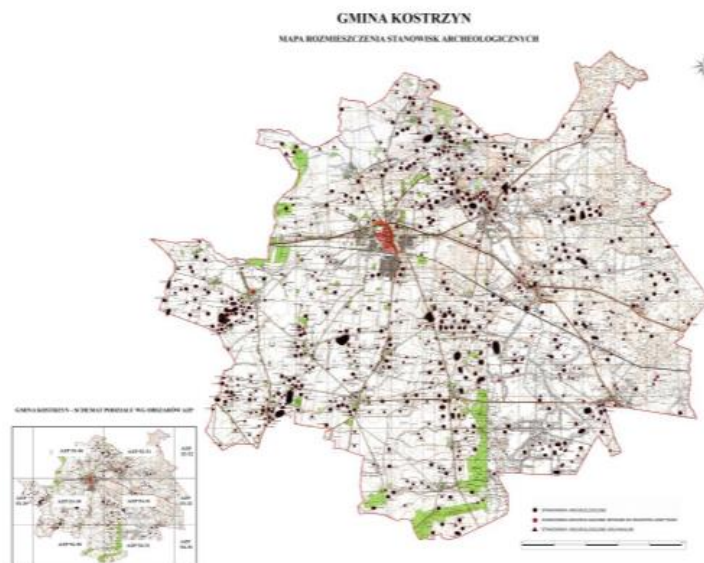
Zgodnie z zapisami w polskim prawie zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich

śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. 2022 poz. 840 ze zm.).

Zasadniczą metodą rejestracji stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje całościowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez badania powierzchniowe terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Jednakże trzeba wyraźnie zaznaczyć, że zbiór zaewidencjonowanych stanowisk archeologicznych w ramach programu AZP, nie jest ostateczny. Badania powierzchniowe nie są metodą doskonałą rejestracji stanowisk, a zwłaszcza wyznaczania ich zasięgów. Z tego względu proces ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest otwarty i ciągle uzupełniany w ramach archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP, mimo swojej niejednokrotnie ułomności, jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o danym terenie.

Obszar gminy Kostrzyn znajduje się na dziesięciu obszarach AZP: 52-30, 52-31, 52-32, 53-29, 53-30, 53-31, 53-32, 54-30, 54-31, 54-32

Na terenie gminy zostały zarejestrowane 725 stanowiska archeologiczne, wyróżnione przede wszystkim na podstawie badań powierzchniowych w ramach akcji Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz w zdecydowanie mniej licznych przypadkach zaewidencjonowanych przy okazji badań wykopaliskowych, zapisków archiwalnych i prac związanych z realizacjami różnego rodzaju inwestycji dając obraz osadnictwa pradziejowego terenu analizowanej gminy. Osobną kategorię stanowi historyczny układ urbanistyczny wpisany do rejestru zabytków, który także podlega ochronie archeologicznej.

Fot. 4 Rozmieszczenie stanowisk archeologicznych w gminie Kostrzyn

Najpełniejszy obraz dawnego osadnictwa zawiera wykonana Gminna Ewidencja Stanowisk Archeologicznych, przyjęta Zarządzeniem nr 458/2018 Burmistrza Gminy Kostrzyn z dnia 7 maja 2018 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Stanowisk i Zabytków Archeologicznych gminy Kostrzyn. Składa się ona z mapy w skali 1:25 000 z naniesionym rozmieszczeniem poszczególnych stanowisk oraz kart GEZ z podstawowymi informacjami odnoszącymi się do każdego ze stanowisk.

Wspomniane osadnictwo rozmieszczone jest w większych lub mniejszych skupiskach na większości obszaru gminy i jest wyraźnie związane z dolinami cieków wodnych Cybiny, Koplina, Męciny.

Terenem o najmniejszym nasyceniu stanowiskami archeologicznymi obszar wzdłuż wschodnich granic gminy, szczególnie jest widoczne w północno - wschodniej części. Mniej licznie w porównaniu do pozostałego obszaru gminy stanowiska występują też w jej północno - zachodniej części.

Zauważalne mniejsze ich natężenie wynika zapewne m. in. z warunków terenowych, które mogły ograniczać dawne osadnictwo, jednak zdecydowanie ważniejszym powodem braku zarejestrowania stanowisk archeologicznych na wymienionych obszarach jest niedoskonałość przeprowadzonych badań powierzchniowych. Świadczy o tym fakt braku jakiegokolwiek zarejestrowanego bytowania społeczności ludzkich w miejscach dla niego wyjątkowo dogodnych.

Przykładem może tu być obszar otaczający np. miejscowości Sanniki i Siedleczek (wraz z terenem między nimi), brak tu liczniejszych zarejestrowanych śladów archeologicznych wynika z trudnej dostępności w części zalesionego terenu do obserwacji archeologicznych. O zasiedleniu tych obszarów w przeszłości mogą świadczyć zarejestrowane relikty grodziska w Siedleczku. W związku z tym postulowana winna być, przynajmniej w przypadku części obszarów 52-31 i 53-31, weryfikacja uzupełniająca dotychczasowe wyniki badań powierzchniowych AZP. Szczególnie przydatne okazać się tu może zastosowanie bezinwazyjnej metody badawczej lotniczego skaningu laserowego, tzw. LIDAR.

Wyraźnie widoczna jest również mniejsza ilość zarejestrowanych stanowisk w otoczeniu samego Kostrzyna.

Zarejestrowane stanowiska archeologiczne z terenu gminy Kostrzyn w większości przypadków występują w większych lub mniejszych skupiskach rozciągających się wzdłuż niewielkich obecnie cieków wodnych.

Jednym z największym takim skupiskiem jest zespół stanowisk znajdujących się na południe od miejscowości Siekierki Wielkie, wokół miejscowości Trzek, Sokolniki Klonowskie, Glinka Duchowna i Glinka Szlachecka, na północ od Iwna, na południe od miejscowości Rujsca. Wiele nieco mniejszych skupisk zlokalizowane jest przy wokół innych miejscowości, a także wypełniają przestrzeń między nimi.

Biorąc pod uwagę ukształtowanie terenu jak i rozmieszczenie stanowisk wydaje się, że osadnictwo w wielu miejscach obszaru gminy mogło być jeszcze intensywniejsze niż wykazują to wyniki dotychczasowych badań AZP.

FAKTY OSADNICZE³	ilość	w tym wpisanych do rejestru
a. grodziska	10	6
b. osady	147	-
c. cmentarzyska	13	-
d. punkty osadnicze	333	-
e. ślady osadnicze	794	-
f. skarb	6	-
g. układ urbanistyczny	1	1
razem	1303	7

Źródło: Gminna Ewidencja Stanowisk Archeologicznych.

³ Zamiast określenia *stanowisko archeologiczne* wprowadzone zostało pojęcie *faktu osadniczego*. Wynika to z tego, iż bardzo często na tym samym stanowisku archeologicznym zarejestrowano osadnictwo z różnych okresów chronologicznych, różnej przynależności kulturowej oraz różnej przynależności funkcjonalnej. Wynikają stąd trudności w jednoznacznym określeniu chronologicznym i funkcjonalnym danego stanowiska. Na tym samym stanowisku może więc występować kilka faktów osadniczych. Tych ostatnich będzie zdecydowanie więcej niż stanowisk archeologicznych. W przypadku gminy Kostrzyn na 725 stanowiska archeologiczne przypadają 1303 fakty osadnicze.

Pod względem chronologicznym najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy sięgają mezolitu, środkowego okresu epoki kamienia, stanowiącego przejście od paleolitu do neolitu. Z okresem tym związane są 7 stanowisk, wszystkie określone funkcjonalnie jako ślady osadnicze.

13 faktów osadniczych z terenu gminy zostało zakwalifikowanych ogólnie na epokę kamienia, przy czym niemożliwe jest w tej chwili określenie do którego z okresów tej epoki należy je przyporządkować (wszystkie określone funkcjonalnie jako ślady osadnicze).

Bardzo licznie, bo w ilości 148, występują natomiast fakty osadnicze z okresu młodszej epoki kamienia (ok. 4500-1800 lat p.n.e.), który reprezentowany jest przez osady kultury amfor kulistych, których zarejestrowano aż 18 (najwięcej w miejscowości Czerlejko). Najliczniej pod względem ilości stanowisk okresu neolitu występuje kultura pucharów lejkowatych z liczbą 61 zaewidencjonowanych stanowisk (najliczniej w miejscowościach: Glinka, Tarnowo, Iwno, Siekierki, Trzek, Czerlejko, Węgierskie). 1 stanowisku określono chronologicznie na okres kultury ceramiki sznurowej (z Libartowa), na okres kultury lendzielskiej 3 fakty osadnicze (wszystkie z miejscowości Trzek).

Natomiast 66 faktów osadniczych zostało określonych ogólnie na okres neolitu, bez oznaczenia ich szczegółowej przynależności kulturowej (najwięcej w miejscowości Glinka, Gwiazdowo, Jagodno, Siekierki, Czerlejko).

Znacznie większa intensyfikacja osadnictwa pradziejowego nastąpiła w epoce brązu i żelaza. Zdecydowanie najwięcej stanowisk należy do kultury łużyckiej (łącznie 182 fakty osadnicze), kultury przeworskiej (146 faktów osadniczych). Oprócz tego 5 faktów osadniczych zarejestrowano ogólnie na okres epoki brązu, a 4 przyporządkowano chronologicznie do okresu wpływów rzymskich.

Z epoką żelaza związane jest 6 faktów osadniczych należących do kultury pomorskiej. Zarejestrowano je w Kostrzynie, Glince, Trzoku i miejscowości Węgierskie. 9 faktów osadniczych przynależą do kultury wielbarskiej. Wyróżniono je w miejscowości Jagodno, Glinka, Iwno, Sarniki, Czerlejko i Drążgowo.

Dalszy rozwój osadnictwa nastąpił w okresie wczesnego średniowiecza (z okresem wczesnego średniowiecza powiązano 302 faktów osadniczych, natomiast z okresem późnego średniowiecza - 176), a zwłaszcza w okresie wielkiego procesu kolonizacyjnego w XIII i XIV wieku. Z tego okresu pochodzą pierwsze pisane wzmianki o Czerlejniu, Brzeźniu, Gułtowach, Gwiazdowie, Iwnie, Klonach, Sannikach, Siedlcu, Siekierkach, Tarnowie, Trzoku, czy miejscowości Węgierskie. Natomiast najwcześniejszą metrykę posiada Kostrzyn, o którym pierwszą wzmiankę zanotowano w II poł. XII w.

Natomiast 203 fakty osadnicze wydatowano na okres nowożytny. Ślady osadnictwa z tego okresu (podobnie jak z okresu wczesnego i późnego średniowiecza) zarejestrowano na obszarze całej gminy. Źródła pisane znajdują też odzwierciedlenie w materiałach archeologicznych.

Największą liczbę faktów osadniczych określono funkcjonalnie jako ślady (793) lub punkty osadnicze (333). Zdecydowanie przeważają fakty osadnicze chronologicznie związane z okresem wczesnego (302) i późnego średniowiecza (176).

Na terenie gminy znajduje się 8 faktów osadniczych określonych wyłącznie jako cmentarzyska i 5 faktów osadniczych określonych jako cmentarzyska współwystępujące z osadnictwem. Na terenie gminy nieznacznie przeważają cmentarzyska z okresu średniowiecza. Z tego 2 to cmentarzyska szkieletowe z okresu wczesnego średniowiecza Iwno, Węgierskie), natomiast pozostałe to cmentarzysko w Czerlejnku wydatowane ogólnie na średniowiecze oraz cmentarzysko w Gwiazdowie związane z wczesnym średniowieczem.

Z kolei w miejscowości Wiktorowo zarejestrowano jedyne cmentarzysko z kultury przedłużyczej.

Cmentarzyska kultury pomorskiej rozpoznano w Kostrzynie, Trzoku i Węgierskim, natomiast kultury przeworskiej w Trzoku (3). Cmentarzysko w Siekierkach określono ogólnie na okres wpływów rzymskich bez oznaczenia dokładnej przynależności kulturowej. Z Siekierki pochodzi też cmentarzysko, przy którym nie udało się określić okresu jego powstania ani przynależności kulturowej.

Powyższy przegląd osadnictwa odnosi się do wszystkich stanowisk archeologicznych (określonych funkcjonalnie jako osady, ślady i punkty osadnicze, cmentarzyska, skarby), przedstawia więc pełen (zgodnie z dostępnym obecnie poziomem badań) obraz osadnictwa na obszarze gminy Kostrzyn.

Osadnictwo pradziejowe uzależnione było od warunków terenowych. Zasadnicze znaczenie miały tu przepływające ciekami wodne.

Zarejestrowane fakty osadnicze na tym obszarze skupiają się przede wszystkim na krawędziach i stokach dolinek cieków wodnych oraz wyniesieniach pradolinowych. Największe skupienie osadnictwa występuje w południowej i zachodniej części gminy, w okolicach miejscowości Siekierki Wielkie, Trzek, Sokolniki Klonowskie, Glinka Duchowna i Glinka Szlachecka, Iwno, Rujśca. Miejscowości te istnieją od średniowiecza, a dowodem ciągłości osadnictwa są nowożytny materiały ceramiczne z XVI-XVIII wieku.

Ciekawie przedstawiają się fakty osadnicze związane z okresem wczesnego i późnego średniowiecza oraz nowożytnym. Osadnictwo z tych okresów wyraźnie zajmuje coraz to nowsze obszary oddalając się od dolin cieków wodnych. Szczególne znaczenie dla okresu średniowiecza

mają tu grodziska wpisane do rejestru zabytków zarejestrowane w Wiktorowie, Siekierkach, Trzeku, Sokolnikach Drążgowskich, Gułtowach i Siedlcu.

Wiele ze stanowisk archeologicznych położonych na terenie gminy wymaga badań weryfikacyjno-sondażowych oraz zwrócenia uwagi na zagrożenie płynące ze strony nielegalnych eksploratorów.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ.

7. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

7.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego.

W Kostrzynie nie zachowały się zabytki architektury z jego najwcześniejszych okresów rozwojowych. Miasto posiada historyczny, zabytkowy układ urbanistyczny wpisany do rejestru zabytków.

Jego centrum stanowi kwadratowy Rynek, powstały wzdłuż drogi średzko-pobiedziskiej i prostopadłej do niej rozszerzonej drogi do Poznania, jest pozostałością dawnego placu targowego. Wybiega z niego 5 ulic.

Do najwartościowszych zabytków należy położony na południe od Rynku, późnogotycki kościół pod wezwaniem św. św. Piotra i Pawła, pochodzący z XVI wieku, trzynawowy, spalony podczas wojen szwedzkich, a odbudowany w 1791 r. Resztki zniszczonej wieży rozebrano w 1839 r. Zachowała się również dzwonnica z przełomu XVIII i XIX wieku z trzema zabytkowymi dzwonami. Ozdobą zabytkowego wnętrza świątyni jest gwiaździste sklepienie prezbiterium, pokryte podobnie jak i ściany renesansową polichromią figuralną. Uwagę zwraca też pozostałe wyposażenie kościoła, takie jak: renesansowe sakramentarium z piaskowca, z drzwiami w kształcie ozdobnej kraty oraz kamienna chrzcielnica w kształcie kielicha z XVI w., drewniana

późnogotycka figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem, ołtarz główny z figurami świętych i obrazem patronów kościoła z XVII w. oraz 5 ołtarzy bocznych wykonano w stylu barokowym, obraz bł. Jolanty – księżny i patronki Wielkopolski z 1620 r.

Wartość historyczną ma ciąg domków mieszczańskich zlokalizowanych wzdłuż ulicy Średzkiej, XIX wieku oraz dawna szkoła (obecnie przedszkole) z 1849 roku, z zabytkowym zegarem. Pośrodku Rynku stał dawniej ratusz wzniesiony z drewna i gliny, który spłonął w 1813 r. Obecnie wokół Rynku znajdują się piętrowe obiekty przeważnie z przełomu XIX i XX wieku.

Ciekawym obiektem jest Brama Cechowa u wylotu ulicy Kościelnej z godłem miasta i herbami rzemiosł, a także słup Światowida z 1966 r. spełniający rolę drogowskazu, pokazującego drogę na Ostrów Lednicki. Należy także zwrócić uwagę na budynek dawnej poczty dylizansowej mieszczącej się przy ulicy Poznańskiej 13 oraz obiekty zlokalizowane przy ul. Dworcowej. Należą do nich budynek dawnej fabryki makaronów, gmach poczty z 1910 r., zabytkowy budynek młyna z 1890 r. oraz budynek dworca kolejowego z 1887 r. z pozostałymi obiektami należącymi do zespołu dworcowego.

Wreszcie wspomnieć należy o grobach powstańców z 1863 r. oraz mogiłach powstańców wielkopolskich i pomordowanych w latach okupacji na cmentarzu parafialnym.

Wymienione obiekty zachowane są w dobrym stanie, szczególnie dotyczy to tych najcenniejszych. Oczywiście zawsze wymagane są bieżące naprawy powalające na ich właściwe utrzymanie. W przypadku najważniejszych budowli (dotyczy to przede wszystkim przestawionego wyżej kościoła p. w. św. Piotra i Pawła z cennymi zabytkami ruchomymi) konieczny jest stały monitoring działań zapobiegających kradzieżom, pożarom i innym zniszczeniom mogących powstać na skutek działań przypadkowych lub zamierzonych.

Zdecydowana większość budynków posiadających wartości zabytkowe znajdujące się w strefie ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego to budynki mieszkalne będące w rękach prywatnych. Ich stan jest dość dobry, zwłaszcza jeśli chodzi o elewacje zewnętrzne. Nie zawsze jednak wszyscy właściciele w przypadku prowadzenia prac remontowych stosują się do wszystkich wymogów konserwatorskich. Najczęściej dotyczy to stolarki okiennej i drzwiowej oraz kolorystyki zewnętrznej elewacji.

Pozostałości zespołu folwarcznego należące do Stadniny Koni w Iwnie znajdują się w miejscowości Antonin. Od początku istnienia folwark ten należał do majątku Siedlec odległego o 2 km. wobec którego Antonin pełnił rolę satelitarnego folwarku.

Kolejny zespół folwarczny znajduje się w Buszkówcu. Miejscowość ta powstała właśnie w oparciu o utworzony w latach 80-tych i 90-tych XIX wieku zespół.

W latach 30-tych XIX wieku założono zespół folwarczny w Drzągowie. Generalna przebudowa i rozbudowa budynków gospodarczych nastąpiła w ostatnich latach XIX wieku i na początku XX wieku. W XIX-to wiecznym parku krajobrazowym o pow. 8,8 ha wybudowano w I połowie XIX wieku murowany, późnoklasycystyczny pałac. Jest to dwukondygnacyjny obiekt, wzorowany na architekturze miejskiej. Zarówno park jak i pałac przedstawiają dość dobry stan (wł. instytucja).

Przed Szkołą Podstawową nr 1 w Kostrzynie stoi pomnik z kamienia polnego wzniesiony w 1928 r. na cześć Ewarysta Estkowskiego, znanego pedagoga i działacza oświatowego urodzonego w Drzągowie.

Sama miejscowość ma średniowieczną metrykę. Znana była już od schyłku XIV wieku jako posiadłość szlachecka należąca do rodu Łodziów. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1391 r., a nazwa wsi prawdopodobnie wywodzi się od kmiecia Drzazgi. Drzągowo wraz z sąsiednimi Klonami i Sokolnikami stanowiła dobra rycerskie. Od połowy XIX wieku do początku XX wieku majątek należał do rodziny Grudzińskich. Od 1907 r. przeszedł w ręce Mielżyńskich. Przed I wojną światową dzierżawcą majątku był Szlagowski.

Jednym z najwartościowszych obiektów zabytkowych z gm. Kostrzyn jest założenie parkowo - pałacowe w Gułtowach (wł. instytucja). W II połowie XVIII wieku (w latach 1780-1786) powstał pałac według projektu architekta Ignacego Graffa. Dekoracje wnętrz ukończono pod koniec XVIII wieku. Nad wejściem frontowym od południa w trójkątnym tympanonie widnieje herb Bnińskich Łodzia w otoczeniu panoplii. W zachodnim skrzydle pałacu znajduje się dwukondygnacyjna sala balowa z malowidłami Antoniego Smuglewicza. Stylowo przedstawiają się trzy salony: błękitny z fryzem ze scenami antycznymi, stiukowy z rozetą zwieńczoną orłami napoleońskimi i salon z kolumnami jońskimi, będący dawną sypialnią hr. Bnińskich. W holu na uwagę zwracają uwagę meble gdańskie z herbami dawnej Rzeczypospolitej, a na klatce schodowej rzeźba lwa trzymającego herb. W prawym skrzydle mieści się okazały gabinet. W skład zespołu pałacowego wchodzi także wozownia, mała oficyna i park o pow. ponad 18 ha (wł. instytucja). Obecnie cały zespół po gruntownym remoncie jest w bardzo dobrym stanie i stanowi jedną z pereł architektury Wielkopolski.

W Gułtowach zachował się także kościółek szachulcowy z XVIII wieku pw. św. Kazimierza (wł. parafia). Świątynia o konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą kryta jest gontem, a wieża z 1834 r. posiada hełm blaszany. Wnętrze kościoła ma charakter rokokowy. Szczególnie wyróżniają się w nim bogato rzeźbione ołtarze. XVIII-wieczna polichromia na stropie i ścianach przedstawia apoteozę św. Kazimierza oraz scenę Wniebowzięcia NMP. Interesująco przedstawia

się też barokowa chrzcielnica w formie czary wspartej na głowie syreny i empirowy nagrobek Franciszki Bnińskiej wykonany z piaskowca.

Gułtowy to miejscowość o średniowiecznych korzeniach. Najstarsza wzmianka o nich sięga 1311 r. Pierwotna nazwa wsi Gołutowo wywodzi się od imienia Gołut lub Gołuch. Była to wieś rycerska w XIV i XV wieku należąca do Grzymalitów, a następnie do Leszczyców Gułtowskich. W I połowie XVII wieku właścicielami majątku byli Skaławscy, a następnie Słuccy. Pod koniec XVIII wieku Gułtowy nabyła jedna z gałęzi rodu Łodziów-Bnińskich, w rękach których majątek pozostawał do 1939 r.

W latach 1851-1855 w parku wniesiono okazały pałac w Iwnie (wł. instytucja). Neorenesansowy pałac, zwrócony jest frontem na południe. Korpus pałacu jest dwupiętrowy, pięciosałkowy, z przylegającymi częściami bocznymi i okrągłymi pawilonami. Poprzez obszerną sień przechodzi się do sali balowej z półkolumnami. Salę ozdobiono herbami Polski i Litwy oraz sztukateriami. Na frontonie pałacu umieszczono herb Nowina. Z tego samego okresu pochodzi park w stylu angielskim z bogatym drzewostanem, wśród którego rosną kasztanowce, lipy, klony, jesiony, wiązy i dęby. W parku zachował się także domek ogrodnika z XIX w. Innym obiektem należącym do tego kompleksu jest oficyna. Całość przedstawia dobry stan zachowania (wł. instytucja).

Bardzo ważne miejsce na mapie zabytkowych obiektów gminy należy do zespołu folwarcznego (wł. instytucja). Należą do nich domy robotników folwarcznych, gorzelnia, garaż pługów parowych, młyn, chlewnia, stodoła, kuźnia i stelmacharnia, stajnie, ujeżdżalnia i wozownia, gorzelnia, oranżeria, dom dyrektora, dom weterynarza, dom kierownika tartaku i leśniczówka. Cały kompleks stanowi największy zachowany obecnie na terenie gminy zespół pałacowo - folwarczny. Stan zachowania w przeważającej części jest zadawalający, dotyczy to zwłaszcza obiektów mieszkalnych. Natomiast niektóre obiekty, które dawniej pełniły funkcje produkcyjne (jak np. cegielnia) wymagają prac remontowo - konserwatorskich.

W północnej części wsi wznosi się barokowy kościół pw. NMP Szkaplerznej, zbudowany w 1789 r (wł. parafia). Wewnątrz świątyni znajduje się kamienna chrzcielnica, renesansowa płyta nagrobna Jana Iwińskiego, epitafium kamienne z klęczącą parą szlachecką, renesansowe zwieńczenie sakramentarium oraz obrazy z XVIII w., a także droga krzyżowa namalowana na porcelanie. Przy kościele istnieje kaplica grobowa hr. Ignacego i Seweryny Mielżyńskich.

Po raz pierwszy Iwno w źródłach pisanych pojawia się w 1319 r. jako własność możnego rodu Grzymalitów. W XV wieku wieś należała do Tomickich, a w XVI wieku była gniazdem rodzonym Iwańskich herbu Łódzia, którzy w XVII wieku postawili na terenie wsi pierwszy kościół drewniany.

W II połowie XIX wieku Iwno należało do najlepiej zmechanizowanych majątków w poznańskim i posiadało znaną stadninę koni. W okresie międzywojennym w skład dóbr należących do Iwna wchodziły majątki: Iwno, Buszkówiec, Libartowo, Sanniki, Wiktorowo, Sokolniki Drzązgowskie i Siedlec.

Podworski park o pow. ponad 3 ha z przełomu XIX i XX wieku zachował się we wsi Gwiazdowo. Rosną w nim klony, dęby, lipy, jesiony i kasztanowce. Wzdłuż południowej krawędzi parku otaczającego dawniej dwór rozciąga się aleja lipowo – kasztanowa, która przechodzi następnie w aleję akacjową w kierunku Tarnowa.

Z zabudowań dawnego majątku do dnia dzisiejszego pozostała jedynie gorzelnia z 1901 r. Dwór z 4 ćw. XIX wieku, stodoła oraz spichlerz zostały rozebrane.

Sama miejscowość pojawia się w źródłach w 1387 r. Była posiadłością szlachecką należącą przez ponad 200 lat do rodu Gwiazdowskich. W XIX wieku majątek należał do Rogalińskich, a następnie przeszedł w ręce niemieckie.

Od schyłku XIV wieku pojawia się w źródłach miejscowość Klony, funkcjonujące jako dobra rycerskie wraz z sąsiednim Drzązgowem i Sokolnikami. Stanowiły posiadłość rodową Klonowskich. W drugiej połowie XVIII w. jej dziedzicami byli Smoleńscy. Natomiast w XIX wieku następowały częste zmiany właścicieli miejscowego majątku.

We wsi zachował się parterowy dwór o skromnej formie architektonicznej z piętrowym ryzalitem na osi, nakryty dachem dwuspadowym prawdopodobnie z poł. XIX w. oraz spichlerz i obora w zespole dworsko-folwarcznym z 4 ćw. XIX wieku (wł. instytucja). Stan zachowania tych obiektów wymaga prac renowacyjnych.

W dawnym parku podworskim z końca XIX wieku o pow. 5,74 ha zachowały się partie starodrzewu ze świerkową aleją (wł. instytucja).

Dwór z XIX wieku wraz z parkiem o pow. ponad 1 ha zachował się w Ługowinach. Park powstał prawdopodobnie na terenie wcześniejszego ogrodu, natomiast sam dwór posiada niewielkie walory architektoniczne.

Park podworski zachował się także w Sannikach z XVIII/XIX wieku. Z zespołu folwarcznego pozostała jedynie obora z 1895 r.

Miejscowość słynie przede wszystkim z tego, iż jest miejscem urodzenia gen. Ignacego Prądzyńskiego w 1792 r. Fakt ten upamiętnia pamiątkowa spiszowa tablica na murze okalającym park.

Pod koniec XVIII wieku wybudowano pałac w miejscowości Siedlec, który za zabytkowy uznano już w 1935 r (wł. os. prywatna). Park założony został w ostatniej ćwierci XVIII wieku w stylu ogrodów barokowo-klasycystycznych, a przebudowany został w połowie XIX wieku na

park krajobrazowy z zachowaniem elementów układu regularnego. Szczególną uwagę zwraca aleja lipowa prowadząca od pałacu w kierunku wschodnim oraz kasztanowa ciągnąca się na północ, aż do kościoła.

Do najważniejszych zabytków nie tylko gminy należy okazały pałac barokowo-klasycystyczny z około 1770–1775 r., zbudowany dla Antoniego Krzyckiego, wykończony w latach 1778–1790 przez Jana Chrystiana Kamsetzera.

Od frontu zdobi go portal czterokolumnowy zwieńczony trójkątnym tympanonem z płasko-rzeźbą z rydwanem Heliosa oraz dwa wydane ryzality boczne. Wewnątrz znajduje się salonik niebieski z bogatymi sztukateriami o motywach roślinnych, a w południowym skrzydle malowidła ściennie o tematyce antycznej.

Pałac jest otoczony parkiem krajobrazowym z przełomu XVIII i XIX wieku o pow. 6,2 ha z licznymi okazami starych drzew. Z pałacu do kościoła prowadzi stara aleja kasztanowa z końca XVIII wieku.

W latach 1770–1775 z fundacji Antoniego Krzyckiego zbudowano kościół późnobarokowy pw. św. Mikołaja - wł. parafia).

Nawa kościoła ma owalną bryłę i nakryta została kopulastym sklepieniem. Od północy przylega do niej prezbiterium z zakrystią, a od południa chór z wieżą, na której umieszczono tarczę zegarową z drewnianym mechanizmem. Wewnątrz zachowały się barokowe ołtarze: Najświętszej Marii Panny, św. Mikołaja i św. Tadeusza. Wszystkie wymienione obiekty przetrwały w dobrym stanie i należą do najważniejszych budowli o zabytkowym charakterze nie tylko samej gminy Kostrzyn.

Równie ciekawe są dzieje Siedlca. Najwcześniejsze wiadomości o wsi pochodzą z połowy XIII wieku. Należała ona wówczas do poznańskich Joannitów, którzy uzyskali ją od księcia wielkopolskiego Przemysła I w drodze wymiany. W 1360 r. Siedlec stał się własnością królewską. Od końca XIV wieku i w XV wieku Siedlec był posiadłością Grzymalitów Siedleckich, który posiadali murowany zameczek wzniesiony na wyspie dawnego jeziora. Ruiny zamku istniały jeszcze w 1873 r. W XVI wieku Siedlec należał do Górków, a przez następne stulecie do różnych rodów magnackich. W XIX i XX wieku majątek należał do rodziny Mielżyńskich.

Obecny drewniany kościół pw. św. Jadwigi w Siekierkach Wielkich został zbudowany w 1762 r. przez Jezuitów (wł. parafia). Do kościoła przylega kwadratowa wieża, zwieńczona baniastym hełmem. We wnętrzu polichromia późnobarokowa ze św. Jadwigą. Najcenniejszy zabytek ruchomy kościoła stanowi ława kolatorska w prezbiterium z herbami szlachty z XVI wieku, krucyfiks z poł. XVII wieku oraz obraz św. Anny Samotrzeciej z XVII wieku. Wszystkie

te obiekty pochodzą z jeszcze z poprzedniego kościoła. W bocznym ołtarzu z XVIII w. znajduje się słynący cudami obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Za kościołem znajduje się odbudowana dawna kaplica rodowa rodzin Radońskich, Lauczów i Wilkońskich.

Do roku 1968 na terenie wsi znajdował się murowany, klasycystyczny dwór z połowy XIX wieku, który został rozebrany ze względu na bardzo zły stan techniczny (część obiektu zawałowała się). Zachował się jedynie park krajobrazowy ze starym drzewostanem pochodzący prawdopodobnie z poł. XIX wieku. Park wymaga znacznych zabiegów pielęgnacyjnych (wł. os. prywatna).

Siekierki Wielkie mają również średniowieczną metrykę. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z lat 80-tych XIV wieku, kiedy stanowiła gniazdo rodowe rodziny Siekierskich herbu Topór. W początkach XVII wieku majątek przeszedł w ręce Jezuitów poznańskich. Prowadzili oni tu wytwórnię papieru czerpanego. W XIX w. majątek siekierski należał do rodzin Lauczów, Radońskich, a potem Gólkowskich, by w końcu przejść na własność rządu pruskiego.

W siekierskim dworze odbywali swe posiedzenia członkowie pierwszej w Wielkim Księstwie Poznańskim loży masońskiej, tu też znaleźli się żołnierze napoleońscy w 1813 r. oraz zbierali się uczestnicy zrywów patriotycznych w 1831, 1848 i 1863 r.

W skład dóbr rycerskich należących do rodu Łodziów wchodziły Sokolniki Drzązgowskie. Od połowy XVIII wieku były w posiadaniu hrabiego Zygmunta Ksawerego Grudzińskiego. Z kolei w 1892 r. właścicielem Sokolnik został Niemiec F. Thünen, a od 1907 r. ponownie przeszły w ręce polskie.

Z II poł. XIX wieku pochodzi założenie parkowe. Z zespołu folwarcznego pozostała jedynie obora z pocz. XX wieku oraz kuźnia i stelmacharnia.

W bardzo dobrym stanie znajduje się dwór w Tarnowie powstały pod koniec XVIII wieku. Stanowi on przykład późnego klasycyzmu. Jest to budynek murowany, parterowy, na planie prostokąta, przykryty wysokim dachem naczółkowym z czerwonych dachówek z ukrytymi pod dachem piętrem i poddaszem. Front dworu zdobi portyk wsparty na czterech filarach na osi zwieńczony trójkątnym tympanonem. Po obu stronach dworu parterowe przybudówki pochodzące z okresu przebudowy w XIX i XX w.

Park krajobrazowy z początków XIX w. o powierzchni 3,92 ha liczy ponad 600 drzew, w tym 10 mogących być uznanych za pomniki przyrody (jesiony, dęby piramidalne, lipy). Po prawej stronie drogi do Pobiedzisk ufundowana przez Suchorzewskich kamienna figura Matki Boskiej z 1764 r. na kolumnie z płaskorzeźbami.

Po raz pierwszy nazwa wsi wzmiankowana w 1302 r. W średniowieczu wieś należała do rodu Grzymalów. W XV wieku należała do Tarnowskich, Kurnatowskich, a od schyłku XVIII

wieku do lat 70-tych XIX wieku pozostawała w rękach rodziny Suchorzewskich. Ostatnim posiadaczem przed 1939 r. był kupiec poznański Franciszek Namysł.

W II połowie XIX wieku został wybudowany dwór na rzucie prostokąta, pierwotnie z reprezentacyjnym portykiem arkadowym, wspartym na dwóch filarach i dwóch kolumnach, zwieńczony trójkątnym frontonem. Na początku XX wieku został rozbudowany i nawiązywał do stylu neorenesansowego. Park krajobrazowy powstał na przełomie XIX i XX wieku został w niemalże części zniszczony. Uwagę zwraca też kamienne ogrodzenie parku.

Inny zespół dworski z terenu gminy zachował się w Wiktorowie. Zalicza się do niego dwór murowany z końca XIX wieku, a także domy mieszkalne oraz zabudowania folwarczne ze stajnią i murowaną sieczkarnią z 1898 r.

Z 1879 r. pochodzi wymagający renowacji niewielki dwór w Ignaciewie.

Większość istniejących do chwili obecnej obiektów zachowana jest w stanie zadowalającym. Jednak część z budynków ucierpiała na skutek remontów nie biorących pod uwagę wytycznych konserwatorskich. Zmianom uległy elewacje i pokrycia dachowe. Wśród elementów elewacji, które wpływają na zmianę i stopniowe zatracanie charakteru zabytkowego obiektu wymienić należy, przede wszystkim zamianę drewnianej stolarki okiennej na plastikową.

Nielicznie na obiektach zabytkowych występuje jeszcze pokrycie eternitowe zawierające azbest. Wyroby zawierające azbest muszą zniknąć do 2032 r. Tak stanowi rozporządzenie ministra gospodarki, pracy i polityki społecznej z 23 października 2003 r. (Dz.U. 2003, nr 192, poz. 1876). Poza tym pokrycie dachowe z tego materiału obiektów zabytkowych wyjątkowo mocno obniża walory wizualne takich obiektów.

Jak wyżej wspomniano stan zachowania jest mimo zróżnicowania ogólnie dość dobry, oczywiście wiele z tych obiektów wymaga większych lub mniejszych bieżących prac remontowych. Najgorzej przedstawia się stan budynków o charakterze gospodarskim (obory, stajnie chlewnie, owczarnie, stodoły itp.). Widać w nich zużycie elementów konstrukcyjnych wynikające niejednokrotnie z braku niezbędnych napraw oraz zastosowania nie najlepszej jakości materiałów budowlanych użytych do ich wzniesienia. Związane jest to z trudnościami w przystosowaniu tych obiektów do współczesnych wymogów, przez co dla ich właścicieli stają się mało przydatne, a niezbędne remonty z ekonomicznego punktu widzenia nieopłacalne. Natomiast zdecydowanie lepiej jest w przypadku budynków zamieszkałych. Niektóre budynki ucierpiała na skutek remontów nie biorących pod uwagę wymogów konserwatorskich. Zmianom uległy ich elewacje, nastąpiła wymiana drewnianej stolarki okiennej na plastikową, zmiana pokryć dachowych. W niektórych przypadkach obiekty ocieplono i obłożono tynkiem.

Uwagi nawiązujące do tej kategorii zabytków odnoszą się niemal w całości do obiektów znajdujących się w rękach prywatnych właścicieli lub najemców. Od nich zależy wygląd i stan techniczny budynków, który jest bardzo różnorodny.

Z przeglądu wszystkich obiektów o charakterze zabytkowym, które są w chwili obecnej własnością gminy wynika, że są one ogólnie w zadawalającym stanie technicznym. Z kolei tam, gdzie stan ten wymaga poprawy przewidziane są prace remontowe. Przykładem może tu być budynek przedszkola w Kostrzynie przy ul. Średzkiej. Pozytywniej też niż w przypadku obiektów znajdujących się w rękach prywatnych przedstawia się poziom wykonywanych prac remontowych, które przeprowadza się w porozumieniu ze służbami konserwatorskimi i z uwzględnieniem ich wskazówek. Niestety istnieją nadal obiekty i miejsca, które wymagają jeszcze ciągle prac remontowo - renowacyjnych i porządkowych.

Uporządkowania i upamiętnienia wymaga teren dawnego cmentarza bezwyznaniowego (cholerycznego) w Glince Duchownej. Z kolei wśród pozostałych obiektów należących do gminy są też takie, które mają nie wszystkie elementy wskazujące na swój pierwotny charakter. Przykładem może tu być budynek świetlicy (dawn. szkoły) w Siekierkach. Wzniesiony na przełomie XIX/XX w. budynek posiada obecnie dach pokryty dachówką ceramiczną. Zespoły pałacowe w Czerlejnii i Drzązgowie są w złym stanie, wymagają prac remontowych.

Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego na obszarze gminy został już przedstawiony w rozdziale 6. Należy tu zwrócić uwagę na fakt zarejestrowania znacznej liczby stanowisk archeologicznych (725). Z tej liczby duża część to stanowiska o dużej wartości poznawczej. Na szczególną uwagę zasługują grodziska, których na obszarze gminy zlokalizowano aż 10, z tego 6 wpisano do rejestru zabytków. Kolejną niezwykle wartościową poznawczo kategorią stanowisk są cmentarzyska, których zarejestrowano 13. Inną cenną poznawczo kategorią są osady występujące w liczbie 167.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych ulega z biegiem czasu zmianom. Z tego względu dziedzictwo archeologiczne wymaga okresowego monitoringu. Różnorakie zagrożenia wynikające m. in. z rozwoju budownictwa, infrastruktury drogowej i intensyfikacji rolnictwa. Szczególnie zagrożenia związane z tą ostatnią dziedziną gospodarki stają się coraz bardziej niebezpieczne, ponieważ obejmują swoim zasięgiem największy obszar, a ciężki sprzęt rolniczy ingeruje głęboko w warstwy gleby niszcząc zalegające tam nawarstwienia kulturowe, obiekty archeologiczne oraz zabytki.

Duża liczba cennych poznawczo stanowisk archeologicznych sprowadza duże niebezpieczeństwo związane z działalnością nielegalnych poszukiwaczy dysponujących coraz lepszym sprzętem umożliwiającym penetrację najcenniejszych obszarów. Stanowiska o własnej

formie krajobrazowej, tj. grodziska, ulegają zniszczeniu m.in. poprzez rozjeżdżanie ich powierzchni przez quady i motocykle krosowe. Dlatego szczególnie najcenniejsze miejsca wymagają monitorowania.

Zarejestrowana obecnie liczba stanowisk archeologicznych nie jest ostateczna i może ulec zwiększeniu dzięki rozpoznaniu terenowemu lub ujawnieniu pozostałości przy różnego rodzaju pracach ziemnych. Celowi temu powinny służyć także weryfikacyjne badania powierzchniowe, szczególnie na obszarach najbardziej zagrażających zachowaniu dziedzictwa archeologicznego.

7.2. Obszary największego zagrożenia dla zabytków nieruchomych.

Opierając się na planach inwestycyjnych gminy można określić obszary zagrożeń dla nienaruszonego zachowania zabytków:

- Umieszczenie wież telefonii cyfrowej – tego typu obiekty trwale mogą zmieniać panoramę miejscowego krajobrazu, stanowią konkurencję dla dominujących do tej pory elementów architektury zabytkowej zarówno wiejskiej jak i miejskiej, np. wież kościołów i samych budynków sakralnych. Zatraceniu ulegają wtedy walory widokowe zabytku, przestrzennego założenia miejskiego.

- Szerokich działań wymagają sprawy związane z budownictwem drewnianym, stanowiącym w przypadku gminy Kostrzyn pozostałości drewnianej zabudowy wsi. Są to obiekty z reguły w najgorszym stanie technicznym z racji użycia do ich budowy nietrwałych materiałów, brakiem bieżących napraw i nieprzystosowaniem do obecnych wymogów cywilizacyjnych. Istotna jest tu także kwestia zabezpieczenia przeciwpożarowego. Na tym tle pozytywnie wyróżnia się stan zachowania i ochrony kościołów drewnianych.

- Zagrożone są dawne cmentarze, zwłaszcza poewangelickie i choleryczne. W chwili obecnej nie są użytkowane, ulegają więc szybkiemu zapomnieniu i dewastacji. Brakuje oznaczeń i tablic informacyjnych, a brak środków finansowych nie pozwala na rewaloryzację tych cmentarzy. Na terenie będącym własnością gminy znajduje się tylko 1 cmentarz choleryczny w miejscowości Glinka Duchowna. On również wymaga działań porządkujących i upamiętniających.

- Zagrożeniem jest postępująca dewastacja niektórych parków. Niedostateczny dozór oraz brak podstawowych prac pielęgnacyjnych prowadzi do coraz głębszej degradacji drzewostanu.

- Niedostateczna ilość środków publicznych przeznaczona na rewitalizację.

- Brak planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Plan powinien być corocznie aktualizowany.

- Degradacja spowodowana koniecznością dostosowania starszych budynków do wymogów współczesnych. Prowadzone z tego względu prace remontowo-adaptacyjne na obiektach

zabytkowych prowadzą często do likwidacji oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, klatek schodowych, zastępowanie oryginalnych materiałów budowlanych współczesnymi, przede wszystkim chodzi o zastępowanie drewnianej stolarki okiennej i drzwiowej elementami wykonanymi z plastiku, dachówki ceramicznej blachodachówką, ocieplanie styropianem. Działania takie prowadzą do degradacji nie tylko pojedynczych obiektów, ale i całych obszarów dawnej zabudowy, co prowadzi ją do pozbawienia właściwego klimatu i wynikających z tego właściwości turystycznych. Zagrożenie to dotyczy szczególnie obiektów charakterze zabytkowym, które nie zostały wpisane jeszcze do rejestru zabytków.

- Problemy może nieść ewentualne lokowanie nowoczesnej zabudowy (zwłaszcza wielokubaturowej) w sąsiedztwie obiektów o charakterze zabytkowym. Nowo wznoszone obiekty muszą zostać dostosowane do istniejącej już zabudowy poprzez zachowanie odpowiednich gabarytów, odpowiedniego stylu architektonicznego, tradycyjnych kształtów dachów, elementów dekoracyjnych i wykończeniowych, odpowiedniej kolorystyki.

W związku z postępującą intensyfikacją produkcji rolniczej na terenie gminy odnosi się to przede wszystkim do obiektów o wielogabarytowej konstrukcji, takich jak np. naziemne silosy na materiały sypkie (np. zboża).

- Brak jednorodnej stylistyki tzw. małej architektury, np. nawierzchnie chodników, deptaki, słupy ogłoszeniowe, ogrodzenia, latarnie itp.

- Wprowadzanie elementów niezgodnych ze stylem w jakim wzniesiono zabytkowy obiekt. Ma to miejsce szczególnie w budowlach, które po przekształceniach własnościowych przeszły w prywatne ręce. Nowi właściciele czasami przystępują do adaptacji obiektów samowolnie bez uzgodnień ze służbami konserwatorskimi. Obiekty takie mimo, iż są w coraz lepszym stanie technicznym, zatracają dużo ze swojej wartości zabytkowej.

- Zagrożenia związane z utratą pierwotnych funkcji przez dawne folwarczne budynki gospodarcze i trudności z ich przystosowaniem do nowych funkcji.

- Prace adaptacyjne prowadzą do zmiany i najczęściej zniszczenia charakteru zachowanej zabudowy i kompozycji podwórza. Jednak najczęściej działania adaptacyjne z ekonomicznego punktu widzenia są nieopłacalne i z tego względu wiele obiektów folwarcznych na terenie gminy pozostaje w złym stanie.

- Niewystarczająca świadomość co do potencjalnej i realnej wartości zasobów zabytkowych.

- Potencjalne zagrożenie dla stanowisk archeologicznych stanowi wzrost i rozwój aktywności gospodarczo-budowlanej. Przeprowadzanie różnorodnych inwestycji w tym również związanych z jednorodnym budownictwem mieszkaniowym w strefach występowania stanowisk archeologicznych niesie za sobą groźbę ingerencji i zniszczenia mogących występować

w tych miejscach nawarstwień kulturowych, obiektów archeologicznych lub ruchomego materiału zabytkowego.

- Wśród zagrożeń dla dziedzictwa archeologicznego wymienić należy inwestycje ze środków publicznych związane z rozbudową dróg, wodociągów, kanalizacji, gazociągów, ścieżek rowerowych, melioracji, itp. Z reguły są to inwestycje odznaczające się znacznymi rozmiarami i przechodzą też przez strefy ochronne zaewidencjonowanych stanowisk lub przez same stanowiska.

- Istotnym zagrożeniem mogą być problemy związane z eksploatacją surowców. Na terenie gminy istnieją legalnie działające miejsca wydobycia kruszców oraz zarejestrowane wyrobiska kruszywa naturalnego.

Istnieją także udokumentowane złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej w rejonie Iwno-Glinka Duchowna. Wyrobisko zostało zamknięte.

Są to obszary, gdzie zarejestrowano pozostałości osadnictwa pradziejowego i średniowiecznego. Z tego powodu w przypadku rozszerzania już istniejących lub powstawania nowych żwirowni należy przestrzegać identycznych zasad jak w przypadku inwestycji przeprowadzanych w strefach ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych.

Realne niebezpieczeństwo dla występujących w tych miejscach stanowisk archeologicznych stwarzać może nielegalne pozyskiwanie piasku lub żwiru.

- Coraz większe zagrożenie dla stanowisk archeologicznych stanowi intensywna uprawa rolnicza. Stosowanie coraz cięższych i głębiej działających maszyn rolniczych znacznie je niszczy. Zniszczeniu ulega nie tylko ruchomy materiał zabytkowy, ale także bezpowrotnie zostają przemieszane nawarstwienia stratygraficzne obiektów archeologicznych.

Z uwagi na fakt, iż znaczna część obszaru gminy wykorzystywana jest na produkcję roślinną zagrożenia z tym związane mają istotne znaczenie.

W chwili obecnej w miejscach o najbardziej intensywnej uprawie rolnej (szczególnie w przypadku gospodarstwo dużym areale upraw, które najczęściej dysponują ciężkim sprzętem) prace tego typu są największym czynnikiem wpływającym na degradację stanowisk archeologicznych. Jednocześnie należy przyjąć, że trend ten będzie się nadal niebezpiecznie pogłębiał. Z tego względu wskazane byłoby okresowe monitorowanie powierzchniowe przynajmniej stanowisk o największym znaczeniu (np. cmentarzysk, wielofazowych osad).

Teoretycznie najlepiej zachowane stanowiska powinny znajdować się na obszarach leśnych, łąk i pastwisk lub innych nieużytków, ponieważ nie występuje (lub jest bardzo ograniczona) ingerencja w warstwy gleby. Jednak na terenie gminy strefy takich jest niewiele, a te które są tylko w niewielkim stopniu zostały rozpoznane archeologicznie.

- Wśród zagrożeń dla stanowisk archeologicznych, zwłaszcza dla tych o największym znaczeniu (grodziska, cmentarzyska) są nielegalne poszukiwania, m. in. przy zastosowaniu wykrywaczy metali. Tendencja związana z nielegalnymi poszukiwaniami jest wyraźnie wzrastająca w związku m. in. z coraz szerszą dostępnością lepszego sprzętu wykorzystywanego w bezprawnej eksploracji terenu. Dlatego niezbędny jest częsty monitoring tych stanowisk, nawiązanie współpracy w tej kwestii z organami ścigania, służbami leśnymi. W wyjątkowych sytuacjach niezbędne może być przeprowadzenie interwencyjnych prac wykopaliskowych celem zapobieżenia dalszej degradacji stanowiska. Przeciwdziałania nielegalnym poszukiwaniom są szczególnie istotne w przypadku gminy Kostrzyn ze względu na występującą dużą liczbę wartościowych stanowisk na jej terenie.

Z uwagi na powyższe zagrożenia istotne znaczenie ma właściwe współdziałanie z organami ścigania i ich uczulenie na kwestie związane z ochroną zabytków, nie tylko archeologicznych. W tych kwestiach postulować należy wspólne działania z sąsiednimi gminami (np. w ramach powiatu) polegające na zapoznawaniu przedstawicieli służb mundurowych z potencjalnymi zagrożeniami, w celu uzyskania ich właściwej reakcji. Związane jest to z faktem, iż funkcjonariusze organów ścigania niejednokrotnie nie posiadają niezbędnej wiedzy na temat zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, czego konsekwencją jest brak należytych działań z ich strony w momencie zaistnienia przestępstwa przeciwko dziedzictwu kulturowemu (np. nielegalne poszukiwania przy użyciu wykrywaczy metali, rozkopywanie stanowisk archeologicznych).

Istotnym zagrożeniem dla zabytków ruchomych są kradzieże, niewłaściwie przeprowadzane prace konserwatorskie oraz pożary, w szczególności w obiektach drewnianych.

Wskazane jest również współdziałanie z Nadleśnictwem Czerniejewo. Ma to szczególne znaczenie z uwagi na fakt braku rozpoznania archeologicznego obszarów zajmowanych przez lasy. Celem zmiany tego stanu postulowany byłby m. in. rozpoznanie powierzchniowe działek leśnych na których będą wykonywane zabiegi uprawowe wykonywane po wycince drzew.

7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Na obszarze gminy Kostrzyn zostały wyznaczone następujące formy ochrony przyrody określone w ustawie o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. i są to:

- Obszar Natura 2000 – obszar mający znaczenie dla Wspólnoty PLH300038 „Dolina Cybiny”;
- Obszar Natura 2000 – obszar mający znaczenie dla Wspólnoty PLH300030 „Ostoja koło Promna”;
- Park Krajobrazowy Promno wraz z otuliną;

- pomniki przyrody.

7.3.1. Pomniki przyrody

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie (ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (t. j. Dz.U. z 2022 r. poz. 916)

Na terenie gminy znajduje się 5 pomników przyrody przedstawionych w poniższej tabeli.

Wykaz pomników przyrody znajdujących się na terenie gminy

Nr rejestru wojewódzkiego	Miejscowość	Opis przedmiotu poddanego ochronie
243/55 PWRN z 15.12.1956 r.	Siekierki Wielkie	głąz narzutowy (zlepieniec kwarcowy, o obwodzie 290 cm)
Rozporządzenie Nr 8/00 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 12 września 2000 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody i uchylenia ochrony nad niektórymi tworami przyrody (Dz. Urz. Woj. Wlkp. Nr 3, poz. 837 z 2000 r.)	obręb Brzeźno (ul. Długa)	lipa drobnolistna
Uchwała Nr XV/146/ 2004 Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn z dnia 01 kwietnia 2004 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody drzew platan klonolistny i jesion wyniosły rosnących na terenie parku w Iwnie	Iwno (teren Stadniny Koni "IWNO")	platan klonolistny
Uchwała Nr XV/146/ 2004 Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn z dnia 01 kwietnia 2004 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody drzew platan klonolistny i jesion wyniosły rosnących na terenie parku w Iwnie	Iwno (teren Stadniny Koni "IWNO")	jesion wyniosły
Uchwała Nr XXX/251/2001 Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn z dnia 03 lipca 2001 r. w sprawie uznania za pomnik przyrody drzewa wiąz w Siekierkach Małych	Siekierki Małe	wiąz szypułkowy

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kostrzyn.

7.3.2. NATURA 2000

Natura 2000 jest to program utworzenia w państwach Unii Europejskiej wspólnej sieci obszarów objętych ochroną przyrody. Jej podstawowym celem jest ochrona zasobów przyrodniczych mających znaczenie dla zachowania specyfiki kontynentu europejskiego. Podstawą dla tego programu są dwie dyrektywy unijne: *Dyrektywa Ptasia* (Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków – OSO) i *Dyrektywa siedliskowa* (Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk – SOO).

W ramach programu wyznaczone zostały specjalne obszary ochrony przyrody, na których obowiązują ochronne regulacje prawne.

Wyznaczenie obszaru Natura 2000 nie oznacza jego wyłączenia z użytkowania gospodarczego, a dodatkowo daje podstawy do ubiegania się o pomocnicze fundusze. Źródła tych funduszy to programy rolnośrodowiskowe, na modernizację gospodarstw rolnych lub kredyty preferencyjne z dopłatami Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa do oprocentowania.

Obszar Natura 2000 – OZW PLH300038 „Dolina Cybiny”

Obszar położony jest wzdłuż rzeki Cybina, która stanowi jego oś podłużną. Cybina w swym biegu płynie przez tereny 5 gmin: Nekla, Kostrzyn, Pobiedziska, Swarzędz i Miasto Poznań. W granicach obszaru Natura 2000 zlokalizowany jest odcinek doliny rzecznej oraz fragmenty przyległych terenów na odcinku od jej ujścia z Jeziora Swarzędzkiego aż do przecięcia granicy gmin Kostrzyn i Nekla.

Omawiany obszar utworzony został Decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C (2010) 9669). Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 17 marca 2014r. ustanowiono plan zadań ochronnych dla obszaru, który następnie zmieniono zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 28 stycznia 2015 r.

Rzeźba tego terenu ukształtowana została w fazie poznańskiej zlodowacenia bałtyckiego. Południowo-zachodnia część doliny Cybiny (znajdująca się w granicach gminy Kostrzyn), położona jest na terenie moreny dennej, pozostała część natomiast na obszarze moreny czołowej. Głębokość doliny nie przekracza raczej 10 m. Na terenie gminy Kostrzyn natomiast, na odcinku Iwno – Glinka Szlachecka, wartość ta wzrasta do 20 m. Szerokość doliny waha się od 50-400 m w górnym odcinku do 500-800 m między Jeziorami Uzarzewskim i Swarzędzkim.

Zgodnie z mapą glebowo-rolniczą w skali 1:25000, na obszarze gminy Kostrzyn, w obrębie doliny Cybiny przeważają gleby murszowo-mineralne, murszowate oraz torfowe i murszowo-torfowe. Cechą charakterystyczną doliny Cybiny jest duża zdolność retencjonowania wód.

W dolinie występują liczne naturalne jak i sztuczne zbiorniki wodne, które powstały przez spiętrzenie wód rzecznych, uformowanie w sąsiedztwie rzek oraz eksploatację torfu i piasku. Wśród naturalnych jezior polodowcowych zlokalizowanych zarówno w dolinie Cybiny jak i na obszarze gminy Kostrzyn wyróżnić można Jezioro Iwno, które zostało dodatkowo podpiętrzone. Na obszarze gminy Kostrzyn utworzono szereg stawów, w których prowadzony jest intensywny chów ryb, głównie karpia. W obrębie miejscowości Iwno, Wiktorowo i Siedlec znajduje się duży kompleks stawów rybnych, zajmujących łącznie 53 ha.

Wody podziemne pierwszego poziomu wodonośnego w dolinie Cybiny zalegają na głębokości od 0 do 1 m. Pod doliną Cybiny zlokalizowany jest Główny Zbiornik Wód Podziemnych nr 144 „Wielkopolska Dolina Kopalna”.

W 2004 r. w trakcie badań nad waloryzacją przyrodniczą doliny stwierdzono występowanie aż 85 zespołów roślinnych. Do najlepiej wykształconych należą zbiorowiska zaroślowe i leśne: zarośla łozowe (*Salicetum cinereae*), ols porzeczkowy (*Carici elongatae-Alnetum*) i łęg jesionowo-olszowy (*Fraxino-Alnetum*). W dolinie Cybiny występuje 770 gatunków dziko rosnących roślin. Dolina Cybiny od dawna była intensywnie użytkowana. Największy wpływ na skład gatunkowy miejscowej flory miało i nadal posiada rolnictwo, osadnictwo.

Obszar Natura 2000 – OZW PLH300030 „Ostoja koło Promna”

Obszar ten w całości zlokalizowany jest w granicach Parku Krajobrazowego Promno. Ostoja obejmuje fragment młodoglacjalnego krajobrazu środkowo-poznańskiej moreny czołowej i moreny dennej urozmaiconego wodami stojącymi i torfowiskami o od dawna rozpoznanych walorach przyrodniczych i objętego różnymi formami ochrony. Największe znaczenie mają tu duże kompleksy lasów liściastych. Do najcenniejszych obiektów przyrodniczych omawianego obszaru zaliczyć trzeba duże powierzchnie dobrze zachowanych lasów grądowych.

Omawiany obszar utworzony został Decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C (2010) 9669). Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 27 marca 2014r. ustanowiono plan zadań ochronnych dla obszaru, który następnie zmieniono zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 25 lipca 2016 r.

Obszar ten utworzony został przede wszystkim dla ochrony siedlisk wymienionych w załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG (tzw. dyrektywy siedliskowej).

7.3.3. Park Krajobrazowy Promno wraz z otuliną

Całkowita powierzchnia Parku wynosi 3 363,86 ha, otulina natomiast zajmuje powierzchnię 2 379,68 ha. Park Krajobrazowy Promno zlokalizowany jest na obszarze dwóch gmin: Pobiedziska i Kostrzyn, z czego na terenie gminy Kostrzyn zajmuje powierzchnię 227,20 ha (otulina 60,55 ha).

Jest to najmniejszy park krajobrazowy znajdujący się w granicach województwa wielkopolskiego.

Obszar Parku charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu, występują tutaj liczne pagórki moreny czołowej fazy poznańskiej, które porośnięte są lasami, stanowiącymi 62% powierzchni całego Parku.

Przeważają tutaj bory sosnowe, ale także mieszane i lasy liściaste. Na obszarze Parku występują liczne jeziora (w granicach gminy Kostrzyn zlokalizowane są jedynie tereny leśne).

Omawiany obszar utworzony został Rozporządzeniem nr 6/93 Wojewody Poznańskiego z dnia 20 września 1993 r. w sprawie utworzenia Parku krajobrazowego Promno. Obecnie obowiązuje Uchwała nr XXXVII/72/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 30 września 2013r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Promno (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2013r. poz. 5742, ze zm.) zmieniona uchwałą Nr XVI/443/16 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 21 marca 2016 r.

Do szczególnych celów ochrony na terenie Parku należy:

- ochrona i zachowanie wyraźnie wykształconego krajobrazu połudowcowego;
- zachowanie trwałości oraz różnorodności biologicznej ekosystemów leśnych wraz ze spontanicznymi procesami ich dynamiki;
- zachowanie populacji rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk;
- zachowanie cennych ekosystemów, w tym: bagiennych, leśnych, łąkowych, murawowych, wodnych i zaroślowych;
- utrzymanie walorów kulturowych;
- utrzymanie struktury przestrzennej terenów z uwzględnieniem swoistych cech miejscowego krajobrazu.

Na podstawie art. 19 ust. 6a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody opracowano Plan Ochrony dla Parku Krajobrazowego Promno (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2009 r. Nr 130 poz. 2138).

8. Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Opracowanie *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Kostrzyn* ma za zadanie poprawę stanu zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego w oparciu o obowiązujące instrumenty prawne i działania ochronne.

Podane poniżej cele wynikają z art. 87, ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840):

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków (również m. in. dziedzictwa archeologicznego) w powiązaniu z uwarunkowaniami ochrony przyrody;
- powstrzymanie degradacji zabytków i polepszenie stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków;
- wdrażanie przedsięwzięć podnoszących atrakcyjność zabytków dla celów społecznych, edukacyjnych, turystycznych oraz podejmowanie działań mających na celu wzrost środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- ustalenie zasad współpracy z właścicielami zabytków, pozwalających unikać sytuacji konfliktowych związanych z wykorzystaniem tych zabytków;
- wdrażanie działań pomagających w tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

9. Kierunki działań dla realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

9.1. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków.

Z uwagi na fakt, iż gmina posiada Gminną Ewidencję Zabytków dla wszystkich miejscowości sporządzoną w 2011 roku i zaktualizowaną w 2021 roku. Konieczna jest jedynie jej regularna kontrola i weryfikacja (przeprowadzanie oględzin w terenie, uzupełnianie kart obiektów o uzyskane dane, wprowadzanie zmian dotyczących rozbiórki, modernizacji, remontów oraz zmian stosunków własnościowych, wykonanie dokumentacji fotograficznej).

Gminna Ewidencja Stanowisk Archeologicznych, stanowiąca integralną część Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Kostrzyn, została przyjęta Zarządzeniem nr 458/2018 Burmistrza Gminy Kostrzyn z dnia 7 maja 2018 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Stanowisk i Zabytków Archeologicznych gminy Kostrzyn. Jej ewentualna aktualizacja wynikać będzie m.in. z odkryć nowych stanowisk archeologicznych.

Włączanie nowych obiektów oraz wyłączenie z Gminnej Ewidencji Zabytków będzie prowadzone w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu (zgodnie z art. 22, ust. 5 ustawy o ochronie zabytków).

9.2. Opracowanie i aktualizacja Planu Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

Gmina Kostrzyn nie posiada planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, który wymagany jest na podstawie art. 88 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840). W związku z powyższym, Gmina podejmie działania zmierzające do jego opracowania.

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych jest dokumentem określającym zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania. Przedsięwzięcia te mają na celu uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem obiektów zabytkowych. Organizację i sposób ochrony planuje się na poszczególnych stopniach administracji i w jednostkach organizacyjnych z uwzględnieniem sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Treść planu powinna być zgodna z wytycznymi z załącznika do tego rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153) tj. pkt. 8 „Instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”.

Po opracowaniu i przyjęciu planu, będzie on corocznie aktualizowany.

9.3. Rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych:

Do obiektów zabytkowych będących własnością gminy należą:

Czerlejno

1. wiatrak Koźlak, drewn., XIX 1091/Włkp/A 15.06.2020

Glinka Duchowna

1. Cmentarz bezwyznaniowy (choleryczny), XIX w. (nr dz. ewid. 142)

Gultowy

1. Szkoła, 1900-1910 r., (nr dz. ewid. 186/3)

Kostrzyn

1. Dom, ok. 1900 r., ul. Szymańskiego 1, (nr dz. ewid. 1070)
2. Szkoła, ob. przedszkole, 1849 r., ul. Średzka 9, (nr dz. ewid. 1070)
3. Dom, 4 ćw. XIX w., ul. Kościelna 11, (nr dz. ewid. 1047/2), wł. Gminy 2 lokale mieszkalne
4. Dom, 1906 r., ul. Poznańska 8, (nr dz. ewid. 550), wł. Gminy 1 lokal mieszkalny
5. Dom, ok. 1900 r., ul. Poznańska 13, (nr dz. ewid. 1344/1), wł. Gminy 5 lokali mieszkalnych

6. Dom, 1911 r., ul. Poznańska 36, (nr dz. ewid. 408/6), wł. Gminy 2 lokale mieszkalne
7. Dom, IV ćw. XIX w., ul. Średzka 12, (nr dz. ewid. 1129/5), wł. Gminy 1 lokal mieszkalny
8. Dom, 3 ćw. XIX w., ul. Mickiewicza 24, (nr dz. ewid. 630), wł. Gminy 2 lokale mieszkalne
9. Dom, 1905 r., ul. Poznańska 28, (nr dz. ewid. 412) brak lokali gminnych – tylko udział w nieruchomości
10. Dom, Ok. 1900 r., ul. Poznańska 2, (nr dz. ewid. 557/5)
11. Cmentarz rzymsko-katolicki św. Ducha, (nr dz. ewid. 553)
12. Cmentarz wojenny (bezwyznaniowy), (nr dz. ewid. 160/2)

Siekierki

1. Szkoła, ob. świetlica, XIX/XX w. (nr dz. ewid. 126/1)

Trzek

1. Szkoła, ob. świetlica, pocz. XX w., (nr dz. ewid. 358/18), wł. Gminy 3 lokale mieszkalne
2. Remiza, Pocz. XX w (nr dz. ewid. 237/4)

Wiktorowo

1. Dom robotników folwarcznych (sześciorek nr 5) w zespole dworsko-folwarcznym, 4 ćw. XIX w (nr dz. ewid. 59/9)

Przedstawione wyżej obiekty przedstawiają dobry stan techniczny. W związku z tym planuje się przede wszystkim przeprowadzanie bieżących napraw umożliwiających utrzymanie obiektów w stanie technicznym pozwalającym na ich dalsze użytkowanie.

Wyjątkiem jest wiatrak koźlak, który jest w bardzo złym stanie technicznym. Decyzją Starosty Poznańskiego nr 5187/20 Gmina Kostrzyn otrzymała zgodę na translokację i remont zabytkowego wiatraka. Obecnie został on rozebrany i przeniesiony do Czerlejka (na działkę nr geod. 27). Gmina Kostrzyn stara się o dofinansowanie na rekonstrukcję obiektu zabytkowego, który planuje przeprowadzić w ciągu najbliższych 4 lat.

Wśród pozostałych działań zamierzonych w stosunku do obiektów stanowiących własność Gminy zaplanowano przebudowę ze zmianą sposobu użytkowania na cele administracyjno-biurowe wraz z remontem całego budynku przy ul. Szymańskiego 1 (dom, ok. 1900 r.).

9.4. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury sakralnej (krzyże, kapliczki, figury):

- ustalenie dokładnej lokalizacji obiektów (numery działek i ustalenie ich właścicieli);
- opracowanie kart ewidencyjnych;
- wykonanie dokumentacji fotograficznej;

- wytypowanie najcenniejszych obiektów i przygotowanie wniosków o ich wpisanie do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego.

Należy przy tych działaniach pamiętać, iż krzyże, kapliczki, figury zaliczają się do kategorii zabytków ruchomych i dlatego też zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wpis do rejestru zabytków może nastąpić wyłącznie na wniosek właściciela zabytku.

9.5. Udostępnianie i promocja obiektów o charakterze zabytkowym:

- szeroko pojęta popularyzacja poszczególnych zabytków (foldery, przewodniki, prace naukowe i popularnonaukowe, strony internetowe, itp.);
- rozwój turystyki kulturowej obejmującej ścieżki dydaktyczne i szlaki przyrodniczo-kulturowe;
- tworzenie tematycznych szlaków pieszych i rowerowych;
- udostępnianie i renowacja zabytków celem podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu;
- właściwe oznakowanie obiektów zabytkowych (będących zarówno własnością państwową, prywatną, gminną lub kościelną) udostępnianych w celach turystycznych;
- współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych celem zapewnienia im właściwej opieki i pomocy w pozyskiwaniu nowych źródeł finansowania na renowację zabytków;
- oznakowanie miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne, miejsc pamięci narodowej.

9.6. Popularyzacja i edukacja

- edukacja dotycząca ochrony dziedzictwa kulturowego: promocja wzrostu zainteresowań (szczególnie wśród młodzieży) lokalną historią i związaną z nią zachowaną kulturą materialną, m. in. poprzez opracowanie wspólnie z nauczycielami planów zajęć z dziećmi i młodzieżą biorących pod uwagę kwestie związane z poznawaniem i ochroną dziedzictwa kulturowego, pomoc w upowszechnianiu inicjatyw zmierzających do szerzenia wiedzy na temat regionalnych zabytków i lokalnego dziedzictwa;
- organizacja wśród uczniów szkół konkursów sprawdzających wiedzę i plastycznych na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego);
- popularyzacja kwestii związanych z dziedzictwem kulturowym przy pomocy materiałów związanych z opieką nad zabytkami (np. na internetowej stronie gminy), włączanie miejscowych mediów do działań mających na celu aktywizację lokalnego środowiska w odniesieniu do różnorodnych inicjatyw z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, współdziałanie z lokalną prasą (i nie tylko) przy prezentowaniu obiektów po wykonaniu prac restauratorskich,

powiadamy mediów o kwestiach związanych z ochroną zabytków oraz o inicjatywach podejmowanych w tym zakresie;

- wspieranie działalności lokalnych stowarzyszeń, organizacji pozarządowych i społecznych, zajmujących się ochroną zabytków;

- wspieranie działalności zachęcającej prywatny sektor do większego zaangażowania się w ratowanie dziedzictwa kulturowego;

- upowszechnianie wyników badań naukowych dotyczących miejscowego dziedzictwa kulturowego;

- kontynuacja serii "Z dziejów Kostrzyna i okolic" (wydawana przez Urząd Miejski w Kostrzynie);

- rozwijanie stron internetowych promujących tematykę zabytków i miejscowej tradycji kulturowej (strona internetowa Urzędu Miasta i Gminy Kostrzyn), wspieranie w analogicznych działaniach lokalnych stowarzyszeń (m.in. *Toponomastyka, czyli o tym jak historia zapisała się w nazwach ulic*⁴) oraz propagowanie tej idei zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej (zachęcanie m. in. poprzez różnego rodzaju konkursy);

- określenia znaczenia miejscowych zasobów zabytkowych dla dziedzictwa regionu.

9.7. Włączanie zasobów zabytkowych w procesy gospodarcze.

- włączanie obiektów zabytkowych i obszarów chronionych w działania gospodarcze gminy wpływające na rozwój przedsiębiorczości i podnoszące atrakcyjność jej wizerunku;

- wykorzystanie obiektów zabytkowych do propagowania i rozwoju turystyki;

- kontynuacja działań mających na celu pozyskanie inwestorów dla obiektów zabytkowych z terenu gminy będących w najgorszym stanie z określeniem potencjalnych funkcji użytkowych.

9.8. Aktywizacja społeczności lokalnych dla celów związanych z opieką nad zabytkami.

- prowadzenie ustawicznych działań zmierzających do zwiększania świadomości społecznej poprzez podnoszenie atrakcyjności zabytków dla celów turystycznych, społecznych, edukacyjnych;

- wyeksponowanie i utrwalenie unikalnych walorów historycznych i artystycznych zabytków o dużej wartości dla lokalnej społeczności;

---

⁴ Toponomastyka, czyli o tym jak lokalna historia zapisała się w nazwach ulic to projekt zrealizowany przez Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918/19 - Koło im. Józefa Wadyńskiego w Kostrzynie.

- pomoc w tworzeniu grup zainteresowań (stowarzyszeń, w tym Towarzystwa Miłośników Ziemi Kostrzyńskiej) zajmujących się poznawaniem lokalnej historii, ochroną i popularyzacją miejscowego dziedzictwa kulturowego.

9.9. Określenie zasobów zabytków obszarów, nieruchomości, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów (głównie dotyczy to parków i stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej).

Spośród stanowisk archeologicznych zarejestrowanych na terenie gminy własną formę krajobrazową posiadają grodziska, których zarejestrowano aż 10. Oprócz tego na pierwszy plan wysuwają się najcenniejsze założenia pałacowo - parkowe w Iwnie, Gultowach i Siedlcu. Są to obiekty o znaczeniu ponadlokalnym. Wymienić tu także należy świątynie, w tym zwracające uwagę obiekty drewniane. Miejsca te odznaczają się cennymi walorami historyczno-kulturowymi, które muszą być brane w koncepcjach planistycznych dotyczących planowanych turystycznych szlaków i tras pieszych, rowerowych lub konnych. Kumulacja tych charakterystycznych obiektów zabytkowych pozwala m. in. na tworzenie szlaków tematycznych, np. szlak grodzisk wczesnośredniowiecznych związanych z początkami państwowości lub szlak drewnianych kościołów. Dodatkowym atutem jest tu bliskość dużego ośrodka jakim jest Poznań, miejsce, wokół którego rozwijała się państwowość polska i zarazem bliskość popularnego Szlaku Piastowskiego.

9.10. Zapisy w aktach prawa miejscowego dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

- gmina podejmie działania mające na celu sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów szczególnie cennych kulturowo (przede wszystkim terenów z zarejestrowanymi grodziskami);

- w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz wydawanych warunkach zabudowy dla gm. Kostrzyn będzie przestrzegana zasada umieszczania ustaleń dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

- w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz wydawanych warunkach zabudowy dla gm. Kostrzyn planuje się, w miarę możliwości prawnych, wprowadzanie zapisów zapewniających ochronę obiektów zabytkowych ujętych w ewidencji oraz ochronę krajobrazu poprzez:

- a) konieczność zachowania bryły, kształtu dachu, zachowania detalu architektonicznego;
- b) w kolorystyce elewacji nawiązanie do historycznych tendencji kolorystycznych;
- c) zakaz instalowania reklam wielkogabarytowych w sposób zakłócający wygląd budynków, zabytków oraz osie widokowe na zabytek;
- d) konieczność stosowania tradycyjnych pokryć dachowych w przypadku obiektów zabytkowych oraz w zabytkowych zespołach budowlanych;
- e) w przypadku zniszczenia detalu architektonicznego wskazane będzie jego odtworzenie na podstawie zachowanych elementów lub ikonografii;
- f) konieczność dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie usytuowania, skali, bryły, linii zabudowy, kompozycji stylistycznej, geometrii dachów;
- g) utrzymanie historycznych podziałów nieruchomości;
- h) zachowanie proporcji wysokościowych dotyczących lokalizacji dominant.

10. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami*

10.1. Gminna ewidencja zabytków:

- a) systematyczne uzupełnianie i weryfikacja istniejących kart adresowych zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych na podstawie informacji przekazywanych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- b) Wykonanie kart ewidencyjnych dla obiektów nowo wpisywanych do gminnej ewidencji zabytków nieruchomych.

10.2. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury sakralnej:

Wykonanie kart ewidencyjnych przydrożnych krzyży i kapliczek.

10.3. Rewitalizacja obiektów zabytkowych.

- a) przeprowadzenie bieżących prac remontowych przy obiektach będących własnością gminy;
- b) przystąpienie do rewitalizacji zaniedbanego cmentarza cholerycznego znajdującego się na terenie stanowiącym własność gminy i zabezpieczenie go przed dalszą dewastacją. Opracowanie pamiątkowych tablic informacyjnych odnoszących się do cmentarzy ewangelickich i cholerycznych.

Nawiązanie w tej dziedzinie współpracy z innymi gminami borykającymi się z identycznymi problemami, celem wymiany doświadczeń, wypracowania wspólnych metod działania oraz ewentualnego wytyczenia ścieżek dydaktycznych;

c) prace remontowo - renowacyjne przy obiektach stanowiących własność gminy Kostrzyn (określone w punkcie 9.3);

d) w porozumieniu z właścicielami zaniedbanych zabytków i WWKZ w Poznaniu wypracowanie i ustalenie możliwych działań w celu poprawy ich stanu zachowania;

e) udzielanie dotacji w oparciu o Uchwałę Nr XXXVI /340/2006 Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków z 6 lipca 2006 r.

10.4. Udostępnianie i promocja zabytków:

- postulowana jest dalsza współpraca z sąsiednimi gminami celem włączenia zabytków z terenu gminy Kostrzyn do istniejących już szlaków turystyczno-krajoznawczych lub tworzenie nowych tras krajoznawczych, czy tematycznych (przykładem takiej współpracy jest utworzenie i działalność Lokalnej Grupy Działania Trakt Piastów, nakierowanej na działania mające na celu ochronę i promocję wspólnego dziedzictwa kulturowego i rozwój turystyki, obejmującej swoim działaniem gminy:

- wykorzystanie do promocji gminy i znajdujących się na jej terenie zabytków istniejących szlaków pieszych i rowerowych;

- odnowienie oznakowań szlaków rowerowych;

- wprowadzanie dodatkowych oznakowań na drogach gminnych, powiatowych lub krajowych ułatwiających dojazd do obiektów zabytkowych na terenie gminy;

- ustawienie tabliczek informacyjnych (przedstawiających krótką historię zabytku, najważniejsze wydarzenia z nim związane oraz widok obiektu z okresu jego świetności) rozmieszczonych przy najważniejszych zabytkach w gminie, wspieranie kontynuacji projektu *Toponomastyka*;

- wspieranie działań podejmowanych przez Izbę Muzealną Ziemi Kostrzyńskiej związanych ze zbieraniem materiałów archiwalnych (pocztówki, mapy, fotografie, listy, kroniki, dokumenty, wspomnienia, itp.) dotyczących terenu gminy i jej zabytków, a także zamierzeń związanych z eksponowaniem posiadanych już zbiorów polegająca; szczególną uwagę należy zwrócić (np. poprzez lokalną prasę) m. in. na jak najszerszą informację wśród mieszkańców gminy odnośnie możliwości przekazywania lub czasowego udostępniania posiadanych zabytków wymienionej instytucji;

- wykorzystanie zbiorów zgromadzonych przez Izbę Muzealną w zajęciach z młodzieżą szkolną.

10.5. Popularyzacja i edukacja:

Patrz rozdz. 9. 5.

10.6. Włączanie zabytków w procesy gospodarcze:

Patrz rozdz. 9. 6.

10.7. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz ochrony zabytków:

- całościowa i łatwo dostępna informacja multimedialna o ofercie turystyczno-kulturowej gminy;

- wsparcie dla właścicieli obiektów zabytkowych celem zapewnienia im właściwej opieki i pomocy w pozyskiwaniu nowych źródeł finansowania na renowację zabytków poprzez przekazywanie im informacji o nowych możliwościach aplikowania o środki.

10.8. Opracowanie i aktualizacja Planu Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych

Gmina podejmie działania zmierzające do jego opracowania. Treść planu powinna być zgodna z wytycznymi z załącznika do tego rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153) tj. pkt. 8 „Instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”.

Po opracowaniu i przyjęciu planu, będzie on corocznie aktualizowany.

11. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami określone przez gminę:

- gmina w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków korzysta z Ustawy o podatkach i opłatach lokalnych z dnia 12 stycznia 1991 r. (t. j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1170 ze zm.), która zwalnia z opodatkowania obiekty remontowane i użytkowane w sposób zgodny z wytycznymi konserwatorskimi;

- koordynację działań związanych z realizacją poszczególnych zadań wyznaczonych przez *Gminny Program Opieki nad Zabytkami* w ramach organizacyjnych Urzędu Miasta i Gminy prowadzić będzie pracownik Wydziału Nieruchomości i Urbanistyki.

12. Monitoring działania *Gminnego programu opieki nad zabytkami* – forma organizacyjno-instytucjonalna określona przez gminę.

Wyznaczony pracownik Urzędu Miejskiego odpowiedzialny za koordynację przebiegu procesu realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* będzie monitorował proces osiągnięcia poszczególnych celów. Analiza poziomu ich realizacji będzie obejmowała:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków, ze szczególnym zwróceniem uwagi na stan zachowania zabytków oraz zmiany własnościowe;
- ocenę realizacji działań związanych z edukacją i promocją dziedzictwa kulturowego;
- ocenę realizacji działań związanych z inwentaryzacją obiektów tzw. małej architektury sakralnej;
- ocenę przebiegu prac związanych z opracowaniem i aktualizacją Planu Ochrony Zabytków Na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych;
- ocenę przebiegu prac związanych z rewitalizacją zabytków będących własnością gminy.

Powyższa analiza przeprowadzana będzie każdorazowo po upływie 2 lat funkcjonowania programu i zakończona zostanie raportem sporządzonym przez pracownika Wydziału Nieruchomości i Urbanistyki.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* określone przez gminę:

Gmina planuje szereg działań mających na celu pozyskanie zewnętrznych funduszy na ochronę i renowację zabytków:

- pozyskiwanie środków finansowych pozabudżetowych na renowację zabytków pozostających we władaniu gminy (m. in. z WRPO: są to środki unijne, których dysponentem jest Marszałek Województwa);
- pozyskiwanie środków budżetowych na renowację zabytków z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego: dotacje na prace konserwatorskie, restauracyjne lub roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie Wielkopolski;

- pozyskanie środków od Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu (środki pochodzące z budżetu Państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski);
- pozyskanie środków od Powiatu Poznańskiego (Uchwała Nr XXXVI/515/2018 Rady Powiatu w Poznaniu z 28 lutego 2018 r. w sprawie: określenia zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie powiatu poznańskiego);
- pozyskiwanie dotacji z Funduszu Kościelnego, których udziela się wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.);
- stały monitoring programów pomocowych, polegający na wyszukiwaniu możliwości zdobycia środków finansowych na ochronę zabytków z funduszy rządowych i pozarządowych;
- pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w zdobywaniu zewnętrznych środków finansowych (z fundacji, strukturalnych, budżetowych) na ochronę zabytków;
- przygotowanie i pomoc właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych w absorpcji środków pieniężnych pochodzących z unijnych programów pomocowych;
- udzielanie dofinansowania w oparciu o Uchwałę Nr XXXVI/340/2006 Rady Miejskiej Gminy Kostrzyn w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków z 6 lipca 2006 r.